

תיקה

תיעוד בית אנטון איוב

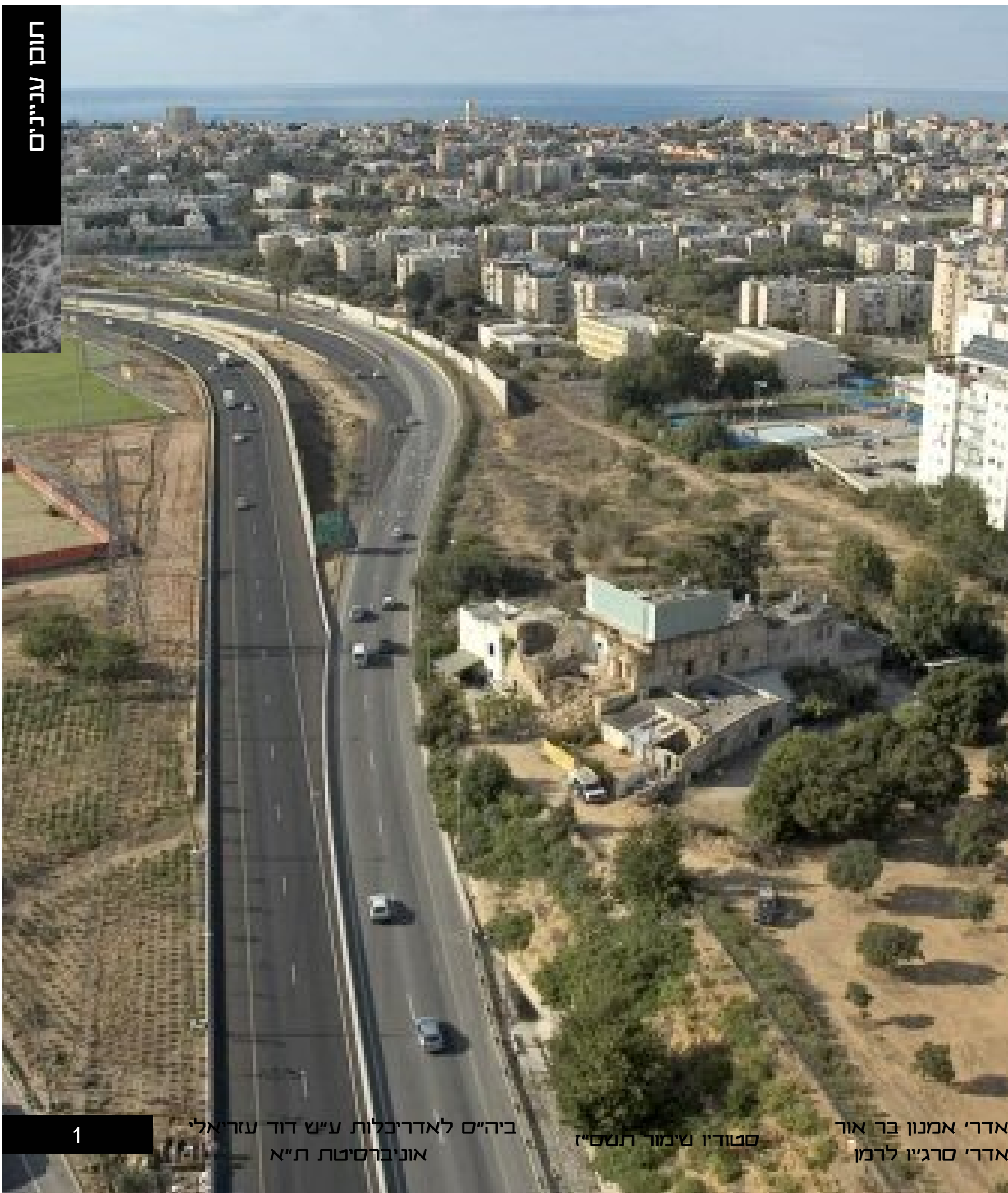
בית הביל"ויים

סטודיו שימור תשס"ז

מגישים : ליהו דוידוביץ
תמיד לביא

ביה"ס לאדריכלות ע"ש דוד עזריאלי
אוניברסיטת ת"א

מנחים : אדרי' אמנון בר אור
אדרי' סרג'יו לרמן

2	פתח דבר
3	רקע
6	הכרת הבית ומיקומו
7	תיעוד היסטורי
13	שלביות המתחם
40	תיעוד מצב קיים
55	תיעוד מכגעים
62	ביבליוגרפיה ותודות

ביתו של אנטון איוב, בית באר הבנוי רובו אבן כורכר נבנה ככל הנראה בתחילת המאה ה-19 או שלהי המאה ה-18, בסמוך לדרך ההיסטורית מיפו לירושלים. איוב – ערבי נוצרי עשיר, ובעל פרדסים וקרקעות רבות באזור. בכרדסו התגלה זן השמוטי – שהפך למותג וכורץ דרך בענף הכרדסנות בארץ.

בקיץ 1882 שכרו הביל"ויים 2 חדרים בביתו של איוב וכך זכה הבית לכינוי "בית הביל"ויים".

בשנת 1964 הוכרז הבית כאתר עתיקות (ילקוט פירסומים 1001 ז' סיון תשכ"ד 18.5.64) בשל חשיבותו ההיסטורית והלאומית.

כיום עומד הבית בקצה שכונת נווה עופר בדרום תל אביב. בתוכנית תדמ"ת 2005 שאושרה בוועדה המחוזית הוחלט על אי הריסתו של הבית ומינהור הכביש המהיר הסמוך. (אילון – מנהרת הביל"ויים)

בית אנטון איוב

מגישים : ליהי דוידוביץ
תמיד לביא

מנחים : אדרי אמנון בר אור
אדרי סרגיי לרמן

סטודיו שימור תשס"ז

ביה"ם לאדריכלות ע"ש דוד עזריאלי
אוניברסיטת ת"א

ראובן רובין. "פרדסים ליד יפו" (1928) שמן על בד 65X81 ס"מ

"...החלטנו לבקר בבוסתני הכירות שמחוץ לחומות חיפה. עברנו בשביל צד בין גדרות הצבר הקוצניים, עד שהגענו לבקתת חימר קטנה, במקום שהתגודרו הגנן ומשכחתו. הללו, יוצאי מצריים נחשבים כאן למוכשרים מהערבים המקומיים. בבוסתן גדלו תאנים, רימונים, שקדים, במבוק, זיתים, תמרים, לימונים חמוצים ומתוקים. בין העצים גדלו מיני מלפכונים..."
תאודר ספרה של הגבי רוג'רס - שנות החמישים של המאה ה-19.

"ביארה" – "בית באר", הוא טיפוס מבני חקלאי שהתפתח לצד הבוסתנים והפרדסים במאה ה-19 בארץ ישראל. לא מדובר במבנה בודד אלא במכלול המבנים שהתפתחו בסמוך לפרדס ונועדו לענות על הצרכים האנושיים והמשקיים.

חשוב להבין כי התפתחותו של המתחם מושפעת ישירות מהתמורות והשינויים במישור החקלאי. במהלך התקופה העות'מאנית התפתחו במרחב ארץ ישראל ענפי חקלאות שונים שדרשו הצמדות לקרקע, הביארה מתהווה יחד איתם והולכת וצומחת עם התבססותם.

הבאר – היא גרעין הביארה, והיא גם זו המקנה למתחם את שמו. ללא מים אין אפשרות לגדל את גידולי הקבע ועל כן ראשית – נחפרת הבאר. לצד הבאר ניתן למצוא בד"כ מסי מבנים טיפוסיים נוספים – בריכת אגירה, מערכת הובלת המים, ובהמשך – מבני משק ומחסנים, מבנה מגורים ולעיתים סביל (והט).

הביארות היו בדרך כלל מתחמים סגורים ומוקפים חומה. החומות הטומנות בחובן גן קסום ומים היוו חלק משמעותי בנוף מישור החוף של המאה ה-19 וניתן למצוא תאורים רבים שלהם בציורים, סיפורים וכתבים של טיילים שונים.

עם התפתחות ענף ההדרים ותחילת היציאה מחומות יפו משתנים מתחמי הביארה והכשטות החקלאית מכנה מקומה ל"ארמונות" ויילות הנהנות מאווירת הגנים של יפו.

אם נבחן את התהליכים ההיסטוריים והגאוגרפיים המתחוללים באזור יפו במאה ה-19 ניתן לזהות 2 גורמים עיקריים המשפיעים על תופעת בתי הבאר ומובילים להתרחבותה – הן בגודל והן בכמות

יציאה מחומות יפו

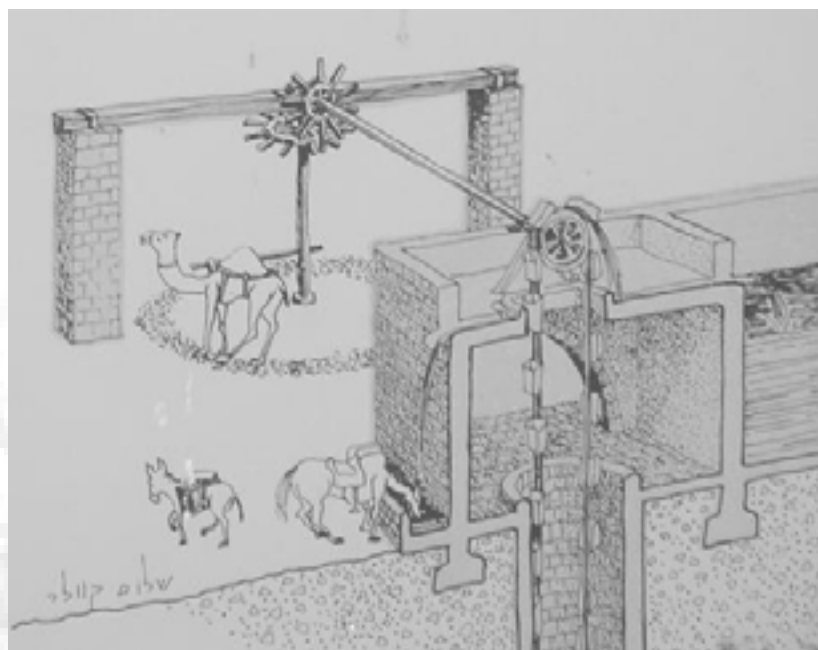
בראשית המאה ה-19 הייתה יפו עיר קטנה מוקפת חומה, עם כחות מ 3000 תושבים. עיקר הפעילות הייתה סביב הנמל שהיווה שער כניסה לארץ ישראל.

במהלך המאה ה-19 החל תהליך של יציאת מן החומות והתיישבות סביב יפו. תהליך זה הוא במהלך שלטונו הקצר של איברהים כאחה המצרי (1831-1840), בתקופה זו הוקמו ה"סכנות" המצריות סביב יפו ולאורך הדרכים הראשיות לעזה, שכם וירושלים (סכנאת אבו כביר, סכנאת אל מנשיה, אל עגימי, אל ג'בליה ועוד). רבות מהסכנות הוקמו על ידי פלחים מצריים שהיגרו לכלסטין בתקופת שלטונו של כחה.

התפתחות הכרדסים

במהלך המאה ה-19 הופך ענף הכרדסנות לענף מוביל באזור יפו. הפלחים המצריים המגיעים בתקופת שלטונו של כאחה מביאים איתם טכנולוגיות ושיטות השקאה מתקדמות ומאיצים את התפתחות הענף. התנאים כיסיים במישור החוף נוחים לגידול הדרים. שיכורים טכנולוגיים שונים מעודדים את התפתחות הענף – שינוי שיטת השאיבה, מעבר מבהמה למכונה התפתחות הסכנות בעולם וכתיחת תעלת סואץ. זן ה"שמוטי", שהגיע לכרדסי יפו והתגלה לראשונה בכרדסו של אנטון איוב – זן בעל חיי מדף ארוכים ומראה יפה יחד עם החידושים הטכנולוגיים המאפשרים לשווק את הפרי בקלות מנמל יפו לארצות העולם, מובילים להפיכתם של תפוזי JAFFA למותג בעל שם עולמי.

הבאר היא המרכיב הראשון והחשוב ביותר בביארה. מיי ההשקאה במאה ה-19 באזור החוף נשאבו בעיקר מבארות ועמל רב הושקע בחפירתן והתקנתן לשימוש. באר מים היא מבנה מלאכותי שנוצר על ידי אדם על ידי חפירה או קידוח, על מנת להפיק מים מתת הקרקע. שאיבת המים נעשתה בשני אופנים – שאיבה בכוחו של אדם או שאיבה בכוחם של בעלי חיים. במחצית המאה ה-19 החלה שאיבה בעזרת מנוע ומשאבות מים.

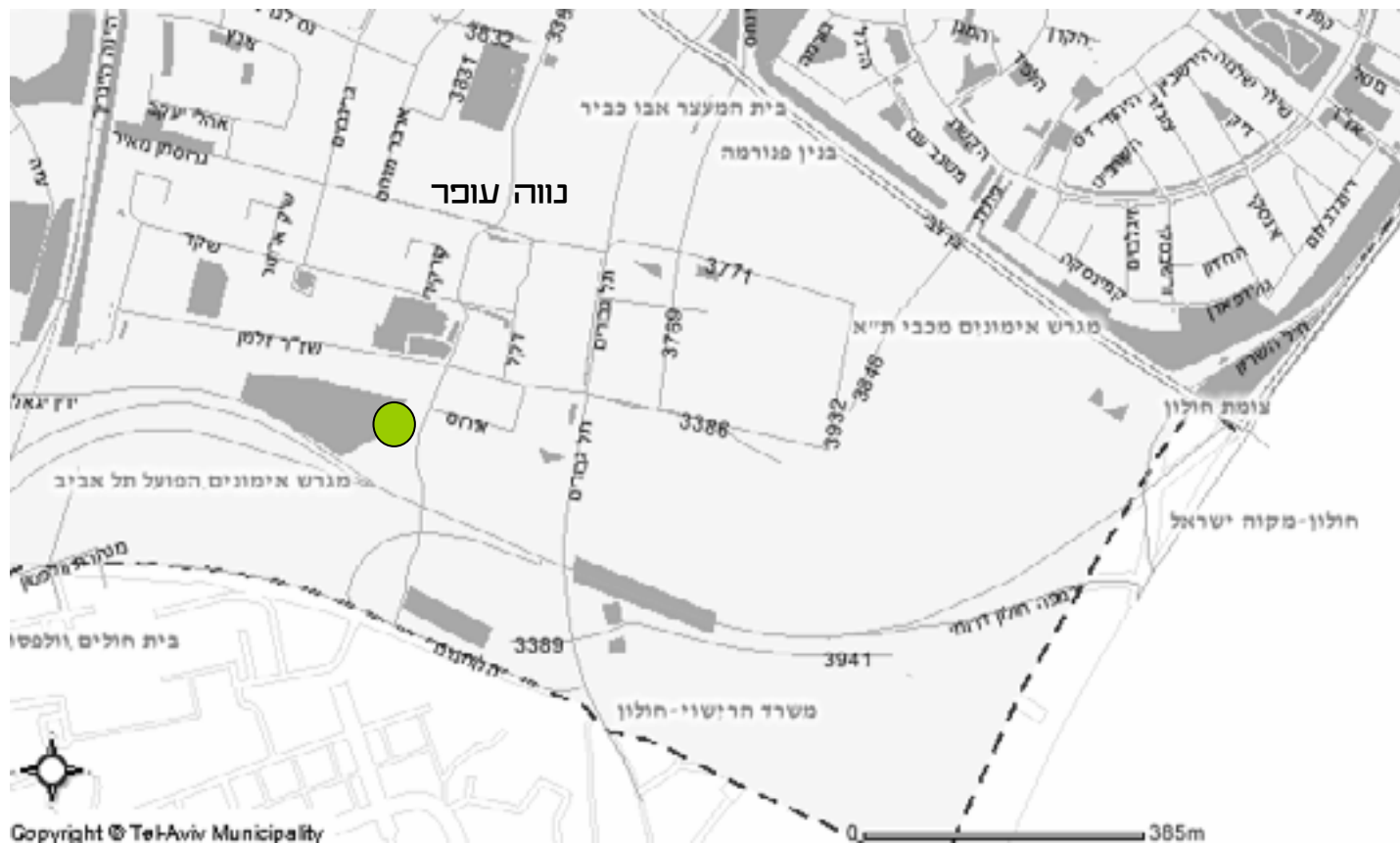
מנגנון השאיבה הנפוץ בבארות הפרדסים של מישור החוף בתחילת המאה ה-19 הוא האנטיליה – מנגנון המורכב משרשרת של כלי קיבול היורדים ועולים, שאבים מתוך הבאר ומתרקנים לתוך ברכה. השרשרת הייתה מורכבת מכלי חרס לא גדולים המחוברים משני צדיהם לחבלים או למסגרות ברזל. סרט נע זה סובב ע"י ציד אופקי שבאחד מקצותיו חובר גלגל שניים אנכי שהופעל ע"י גלגל אופקי שהונע באמצעות כוח הבהמה.

מי הבאר נשפכו לתוך בריכת אגירה וממנה הוזרמו בתעלות כתוחות עד לעצים. לעתים ניתן למצוא בריכות קטנות יותר המהוות "בריכות וויסות" המאפשרות שליטה על אזורי השקיה שונים בכרדס.

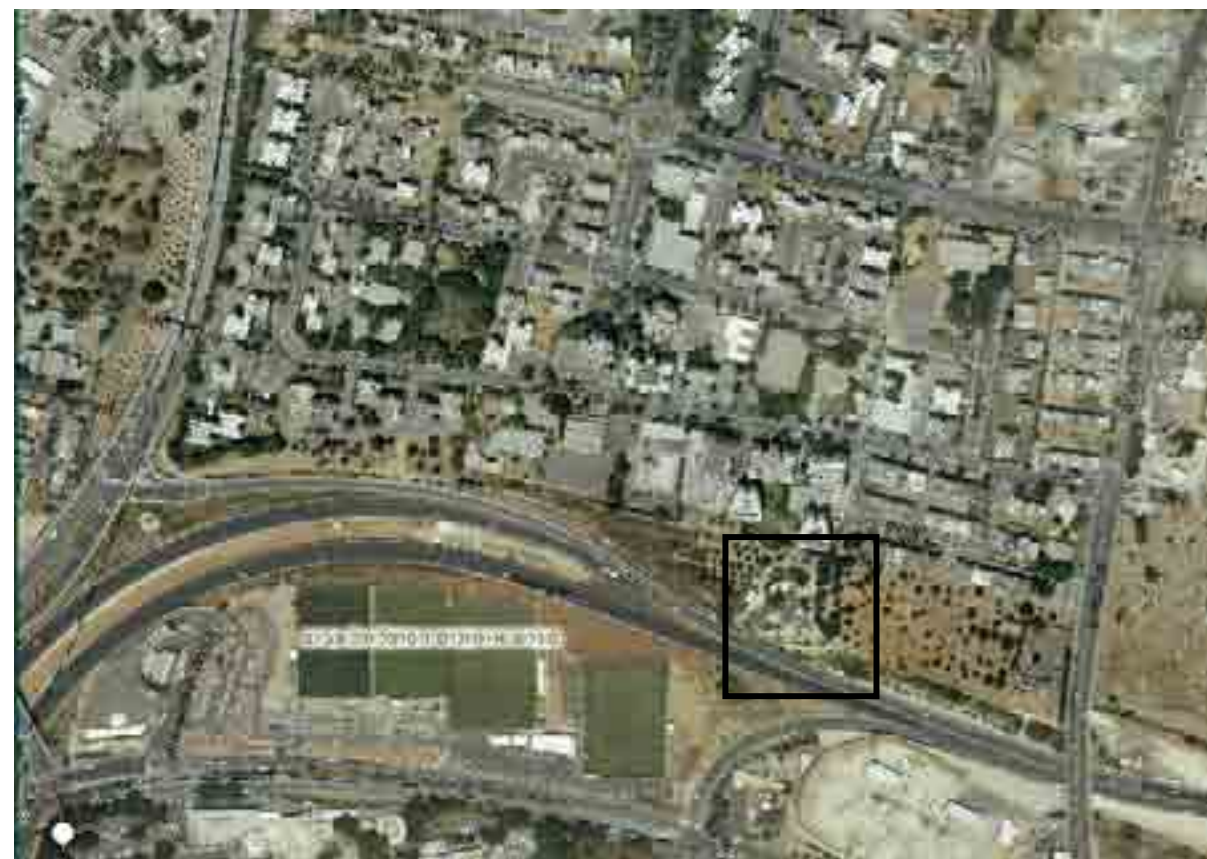
"...המים נשפכים לבריכת אבן מוגבהת, ונשאבים מהבאר בעזרת כלי חרס גדולים המחוברים על ידי סיבי תמרים לסרט נע, הנגרר בעזרת גלגל גדול. פרד שעניו קשורות סובב בתנועה מתמדת, והכדים יורדים אל הבאר, עולים מלאי מים, ונשפכים כל זמן שהפרד ממשיך לנוע. בחלק התחתון של הבריכה נמצא חור, הסתום בכפק. כל יום כותחים את הפתח ונותנים למים לזרום לתעלות קטנות המוליכות אל ערוגות הירקות ועצי הפרי..."
 (ותאור מתוך ספרה של הגב' רוג'ס – שנות החמישים של המאה ה-19)

בית אנטון איוב עומד כיום בצידה הדרומי של שכונת נווה עופר בדרום תל אביב. רח' מס' 3382. גוש 6993, חלקה 10.

תשריט תדמי"ת 2005 - מנהרת בית הביליויים. תוכנית מאושרת למינהור קטע כביש העובר מתחת לבית ומעליו פיתוח פארק ציבורי.

בית אנטון איוב

מגישים : ליהי דוידוביץ
תמיר לביא

מנחים : אדרי אמנון בר אור
אדרי סרגייז לרמן

סטודיו שימור תשס"ז

ביה"ס לאדריכלות ע"ש חוד עזריאלי
אוניברסיטת ת"א

מקור: ספריית גאוגרפיה-אוניברסיטת תל אביב והמרכז למיפוי

ניתן למצוא תיעוד של הבית במפות שונות. במפת סנדל ממוספר הבית ומופיע במקרא תחת שמו של אנטון איוב. הבית ממוקם על דרך המסתעפת מהדרך ההיסטורית מיפו לירושלים. בשתי המפות המאוחרות יותר ניתן לזהות 2 בריכות (מסומנות באות T) ואת המתאר הכללי של הבית שנשאר דומה עד היום.

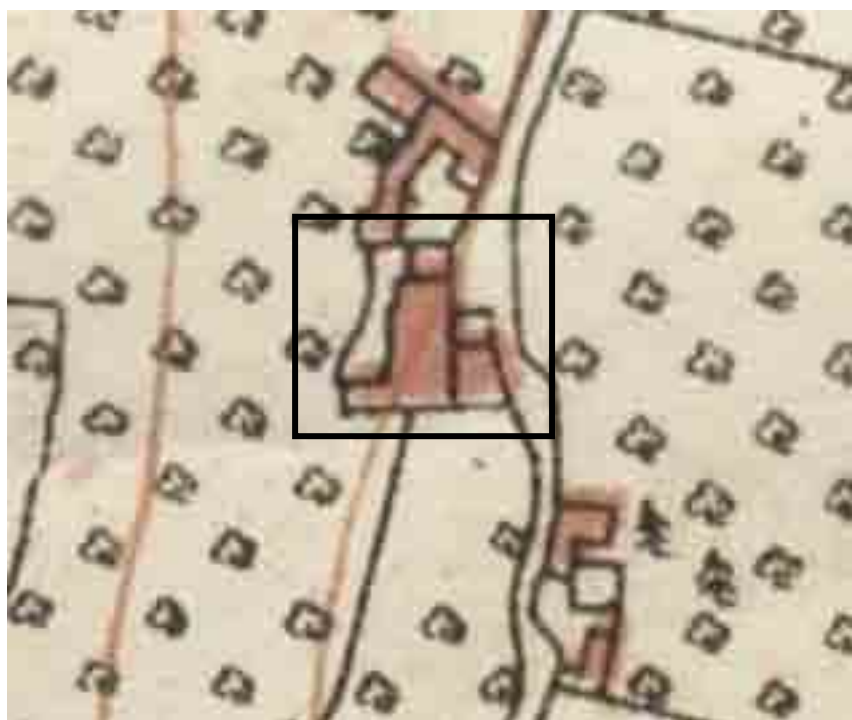
מפה טוכוגרפית 1944

מפה משנת 1927

מפת סנדל 1878/9

הדרך ההיסטורית מיפו לירושלים, היום - דרך בן צבי

מקור: "מבט ועוד מבט על ארץ ישראל" בהוצאת יד בן צבי ומשרד הבטחון. תשנ"ב.1991.

1917

1918

בית אנטון איוב

מגישים : ליהי דוידוביץ
תמיד לביא

מנחים : אדרי אמנון בר אור
אדרי סרגיי לרמן

סטודיו שימור תשס"ז

ביה"ם לאדריכלות ע"ש דוד עזריאלי
אוניברסיטת ת"א

בתצלומי אוויר מאוחרים יותר ניתן לראות את היעלמותו ההדרגתית של הכרדס בשנים שלאחר קום המדינה

1966

1956

1949

1944

"...משני צידי הכביש משתרעים פרדסים של תפוחי זהב, לימונים, רמונים ועוד. בכל פרדס עומד ביתו של בעליו. נטינו מהדרך אל הסמטה שבין הבירות האלה, נכנסנו אל אחת החצרות, ועלינו לגזזטרא של אבן, ששתי דלתות משני חדרים יוצאות לתוכה... בכל חדר- חלון אחד, הפונה לגזזטרה, ואחד מהקיר שכנגד לגן. הרמפה עשויה מלט..."

חיים חיסין

"...אנו מתגוררים כאן בשני חדרים גדולים ב-16 רובל לחודש; מלבד זאת לרשותנו מרכסת גדולה, חדר וגן..."

זאב (ולאדימיר) דובנוב

"...והנה שם באו הביל"ויים, בהנהגתו של סרסור אחד, ושכרו להם שני חדרים בביתו של ערבי נוצרי אחד (אנטון איזב שמו)..."

שבן ציון, תושב נווה צדק.

"נכנסנו לאולם מרווח עם סיפון מקומר. ליד הקירות סכות טורקיות רכות, מצופות קטיפה אדומה עם מלילות. על הריצפה שטיחים יקרים. על שולחנות גבוהים וצרים - מנורות. בצדדים ספסלים אחדים נמוכים מעשה מקלעת..."

חיים חיסין

ארגון יהודי לאומי אשר הוקם בינואר 1882 ברוסיה לאחר הפוגרומים ביהודי רוסיה. שמה מורכב מראשי התיבות של הכסוק "בית יעקב לכו ונלכה" (ישעיהו, ב, 5).

חברי התנועה הציבו לעצמם למטרה להעלות לארץ ישראל. גרעין ההקמה של התנועה מנה כ-50 איש, רובם סטודנטים ממעמד חברתי גבוה, אך רק מיעוטם עתיד היה להגיע לארץ. ביולי 1882 הגיעה הקבוצה הראשונה לחוף יפו. משהגיעו לארץ ישראל, שאפו חבריה להשתלב בתחום עבודת האדמה.

חברי הקבוצה, 14 במספר ובהם חברה אחת בנו לבית הספר "מקווה ישראל" שבו נתקבלו לעבודה כפועלים. למעשה הם היו קבוצת הפועלים היהודית הראשונה בארץ וחיו חיי קומונה.

עם הגעתם ליפו שכרו הביל"ויים 2 חדרים בביתו של אנטון איזב שהמשיך להתגורר בבית. הם התגוררו בבית כחצי שנה, בכל יום היו צועדים לעבודתם במקווה ישראל ושבים עם ערב. כמה מחברי הקבוצה השאירו אחריהם כתבים בהם ניתן למצוא תיאורים של הבית. הדבר שוכך אור נוסף על אופי החיים בבית והכונקציות שהוא מילא

ביה"ס לאדריכלות ע"ש הוד עזריאלי
אוניברסיטת ת"א

סטודיו שימור תשס"ז

מנחים : אדרי אמנון בר אור
אדרי סרגיי לרמן

מגישים : ליהי דוידוביץ
תמיר לביא

ניסיון לגבש תיאוריה לגבי שלביות המתחם הייתה משימה לא כשונה... לפניכם תיאוריה המבוססת בעיקר על ממצאים מהשטח, טיפולוגיה של מתחמי ביארה, תמונות היסטוריות והיגיון. לכל שלב ישנם המאפיינים שלו הבאים לידי ביטוי בעיקר בטכנולוגיית הבניה, חומרי בנייה ובפרטים, כמו גם בכוונקציונאליות שמשתנה עם התפתחות המתחם. כרגע לא הצלחנו לתארך כל אחד מהשלבים בצורה מדויקת אלא באומדנים כלליים בלבד.

בית אנטון איוב

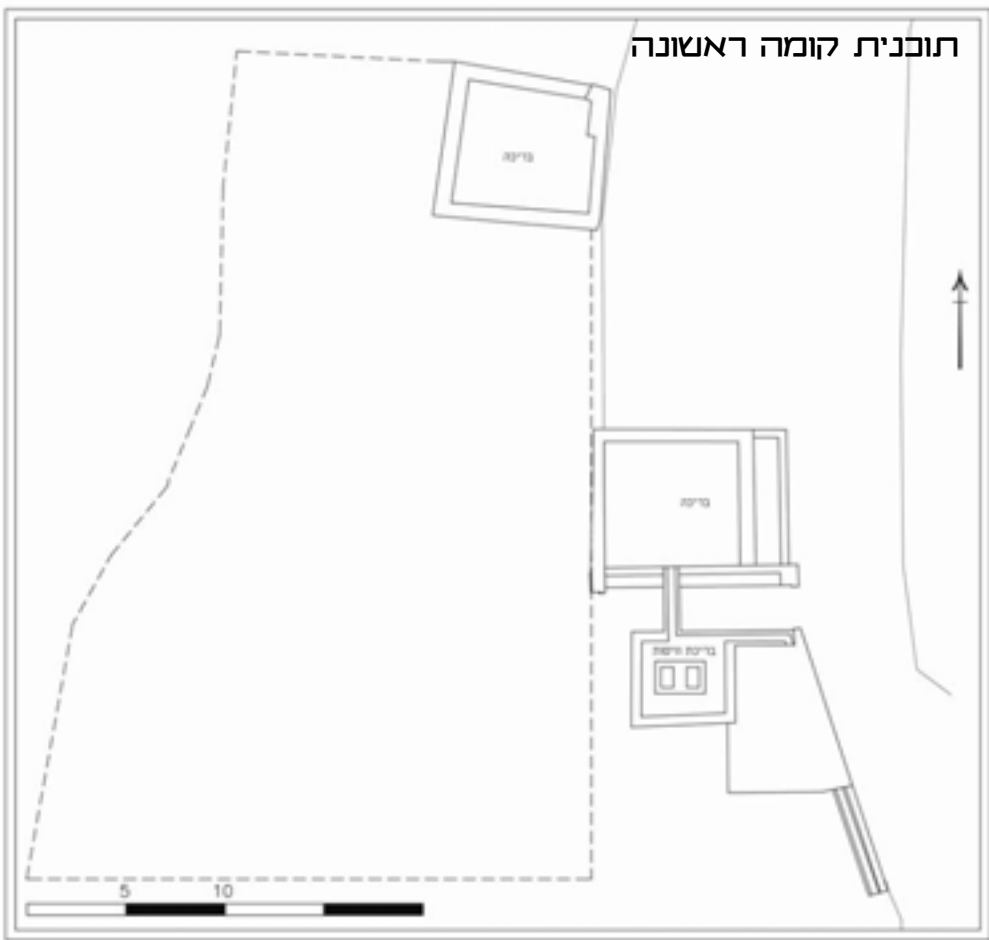
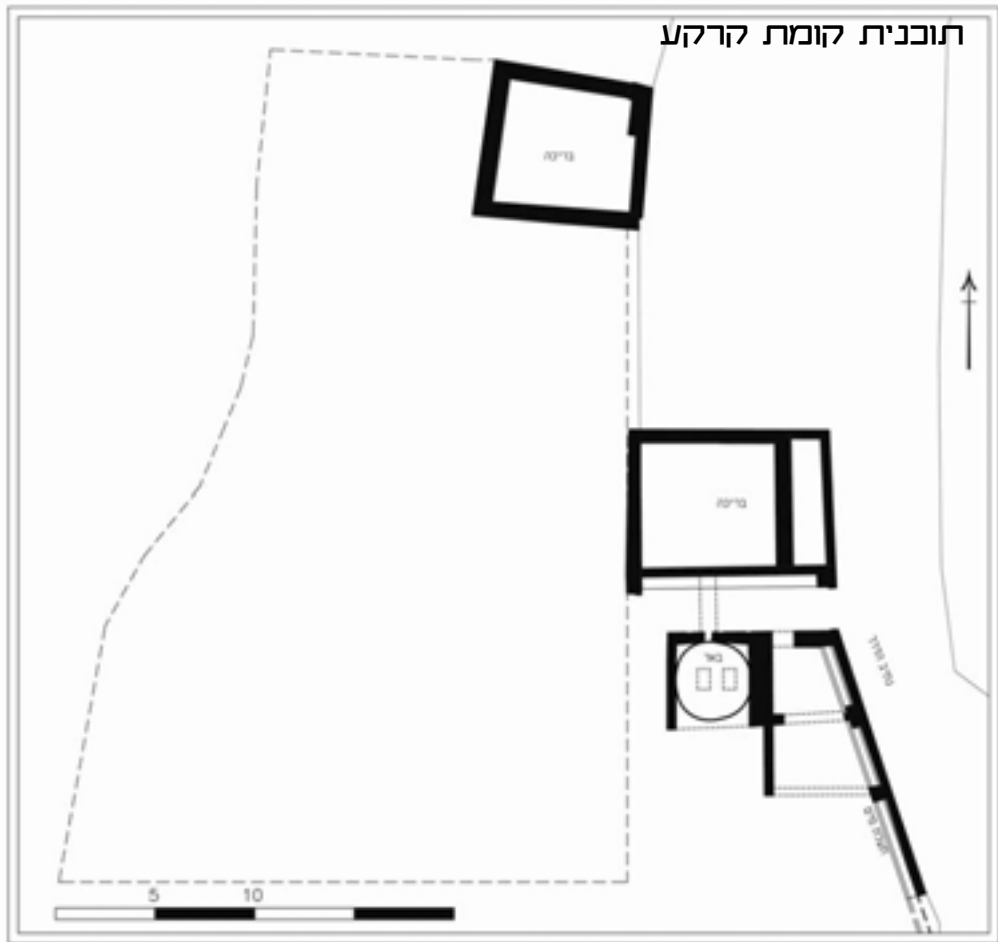
מגישים : ליהי דוידוביץ
תמיד לביא

מנחים : אדרי אמנון בר אור
אדרי סרגיי לרמן

סטודיו שימור תשס"ז

ביה"ס לאדריכלות י"ש דוד עזריאלי
אוניברסיטת ת"א

שלב זה מהווה את הגרעין הבסיסי ממנו מתפתח המבנה – הבאר, הבריכה, תעלות ההשקיה ושני חדרים נוספים ששימשו ככל הנראה לפונקציות משקיות.

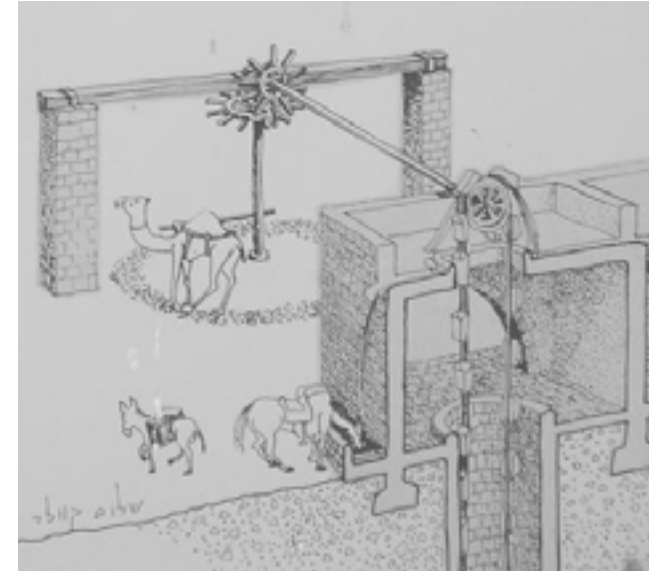
ביה"ם לאדריכלות ע"ש דוד עזריאלי
אוניברסיטת ת"א

סטודיו שימור תשס"ז

מנחים : אדרי אמנון בר אור
אדרי סרגיי לרמן

מגישים : ליהי דוידוביץ
תמיר לביא

בית אנטון איוב

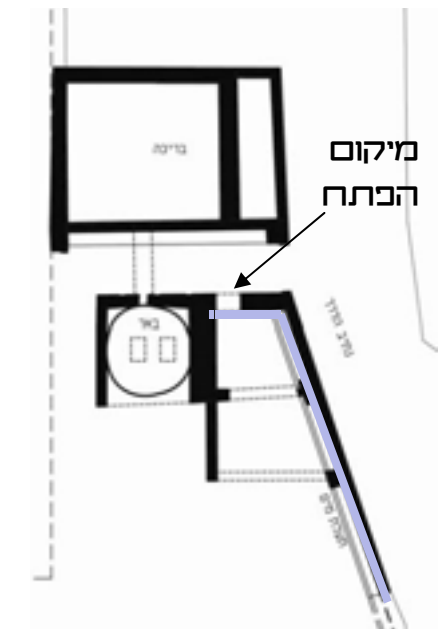

הבאר

הבאר נמצאה בשלמותה, ניתן לראות את החורים המעידים על היותה באר אנטיליה ואת המנוע שהוכנס לשימוש כנראה בשלב מאוחר יותר.

תעלות השקיה

מעל משקוף הדלת נכער חור החושף תעלת השקיה המסומנת בתוכנית בכחול. התעלה זורמת בסמוך לחומה ואנו משערים כי היא נועדה להזנת סביל או שוקת שכן מדובר בתעלה שלא יוצאת מבריכת האגירה אלא ישירות מתקרת הבאר. ככל הנראה תעלה אחרת העבירה את המים לבריכת האגירה המרכזית, כיום ישנו צינור המחבר בין הבאר לבריכה ויתכן שזה החליף תעלה מוקדמת יותר.

ביה"ם לאדריכלות ע"ש דוד עזריאלי
אוניברסיטת ת"א

סטודיו שימור תשס"ז

מנחים : אדרי' אמנון בר אור
אדרי' סרגייז' לרמן

מגישים : ליהי דוידוביץ
תמיר לביא

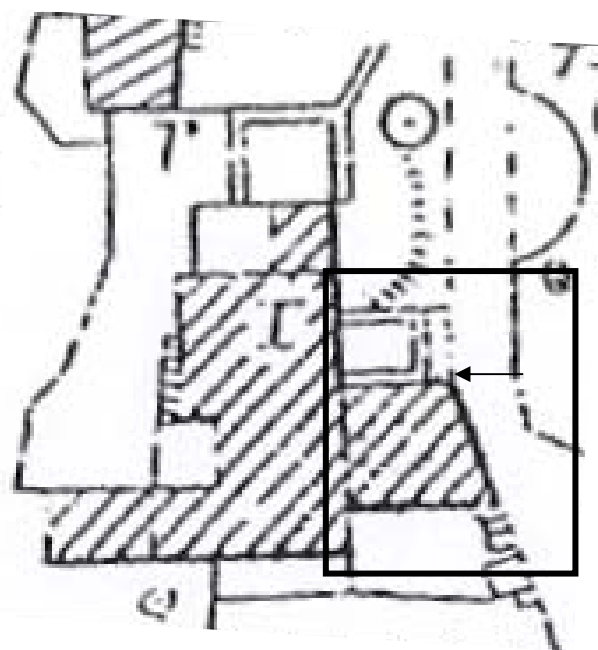
בית אנטון איוב

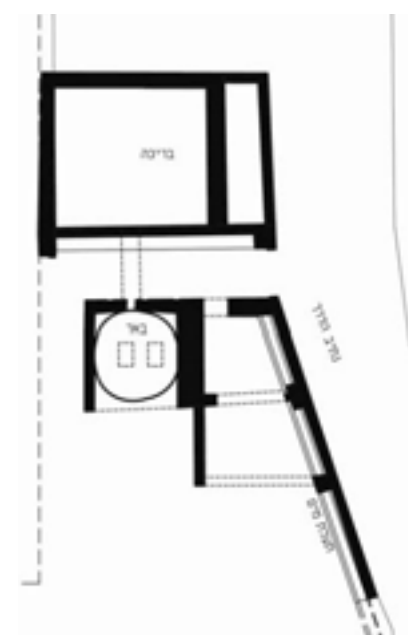
תוכנית קומת קרקע – מצב קיים

מכה 1927

מצב משוער שלב ראשון

במתחם שתי בריכות. הבריכה המזרחית, אליה התייחסנו כאן כחלק מגרעין המתחם והבריכה הצפונית עליה נכרט בהמשך.

הבריכה המזרחית

מקורות הברכה המזרחית לא נותר כמעט דבר. ניתן לזהות, כפי שרואים בתמונות ובתוכנית כי קירות הבניה החדשה מבוססים על קירותיה של הבריכה. בתמונה מספרו של Scholten מ-1920 כמו גם בתמונה מ-1952 ניתן לראות עדיין את קירות הבריכה בשלמותם. במכה מ-1927 ניתן לראות מאגר נוסף הצמוד לבריכת האגירה, יתכן ומדובר במאגר ששירת סביל או ששימש כבריכת וויסות. החץ שעל המכה מצביע על מיקום השריד היחידי שנותר מהקיר המזרחי של בריכה זו. את הבריכה הקטנה ניתן לזהות גם בתמונתו של Scholten.

מבט מצפון

מבט מצפון על קיר הבריכה

Scholten 1920

1952, מוזיאון הבילויים

הקיר המזרחי של הבריכה

1990, מוזיאון הבילויים

שרידים מקירות הבריכה ועליהם בניה חדשה

שריד יחיד מהבריכה הקטנה. קיר עם טיח הידראולי

סטודיו שימור תשס"ז

מנחים : אדרי אמנון בר אור
אדרי סרגיי לרמן

מגישים : ליהי דוידוביץ
תמיר לביא

תוכנית קומת קרקע - מצב קיים

מכה - 1944

שריד של תעלת השקיה

הבריכה הצפונית

מהבריכה הצפונית נותרו שני קירות - דרומי ומזרחי. כמו כן חלק קטן מתעלת השקיה. קשה לקבוע בוודאות את שייכות הבריכה לבית. בנסח הטאבו מוזכרת בריכה אחת בלבד, ויתכן ובריכה זו היתה שייכת למבנה הצמוד הנראה כאן במכה משנת 1944.

סביל-רהט מים

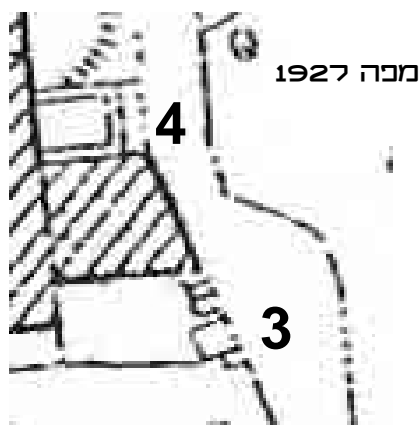
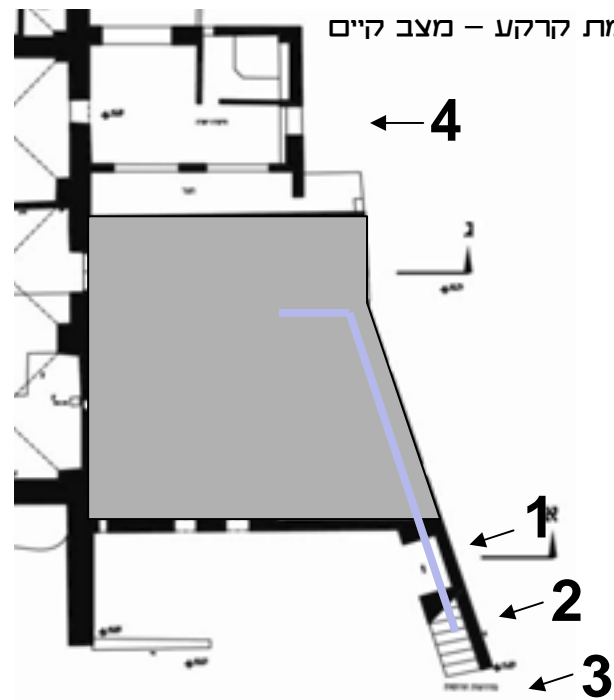
מרכיב חשוב שניתן למצוא בביארות שונות. מדובר למעשה במתקן מים ציבורי שהיה צמוד למערכת המים של הביארה אך נועד לשימוש עוברי הדרך, ולכן נבנה כך שחזיתו פונה כלפי חוץ.

בבית אנטון איוב לא נמצא סביל אך אנו מאמינים כי בעבר היה כזה עקב גודלו וחשיבותו של המתחם. יתכן שתעלות המים שנמצאו העוברות בצמוד לגדר ומנותקות מהבריכה ולכן ממערכת ההשקיה, הן אלו שהזינו סביל או שוקת.

מבחינת מיקומו של הסביל - ברור כי הוא נמצא על החומה החיצונית של המתחם, על אם הדרך. לא הצלחנו לקבוע את מיקומו אך ישנם מס' ממצאים המעידים על מיקום אפשרי: פתח חסום מתחת למדרגות שמשני צידיו שרידי תעלות מים (תמונה 1), פתח חסום בחומה (תמונה 2), מכה משנת 1927 שמראה סימון הנראה כמו בריכה קטנה מדרום למדרגות הקיימות (3) או בצמוד לבריכת האגירה (4)

תוכנית קומת קרקע - מצב קיים

סטודיו שימור תשס"ז

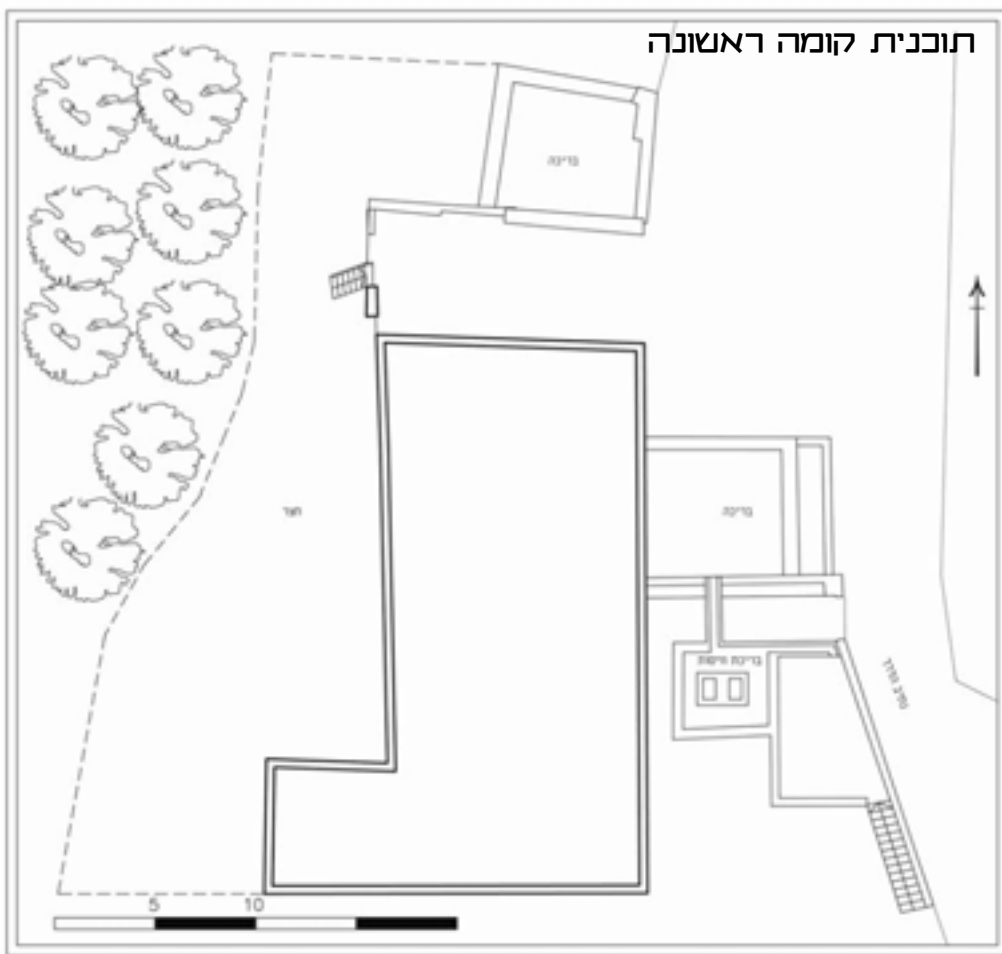
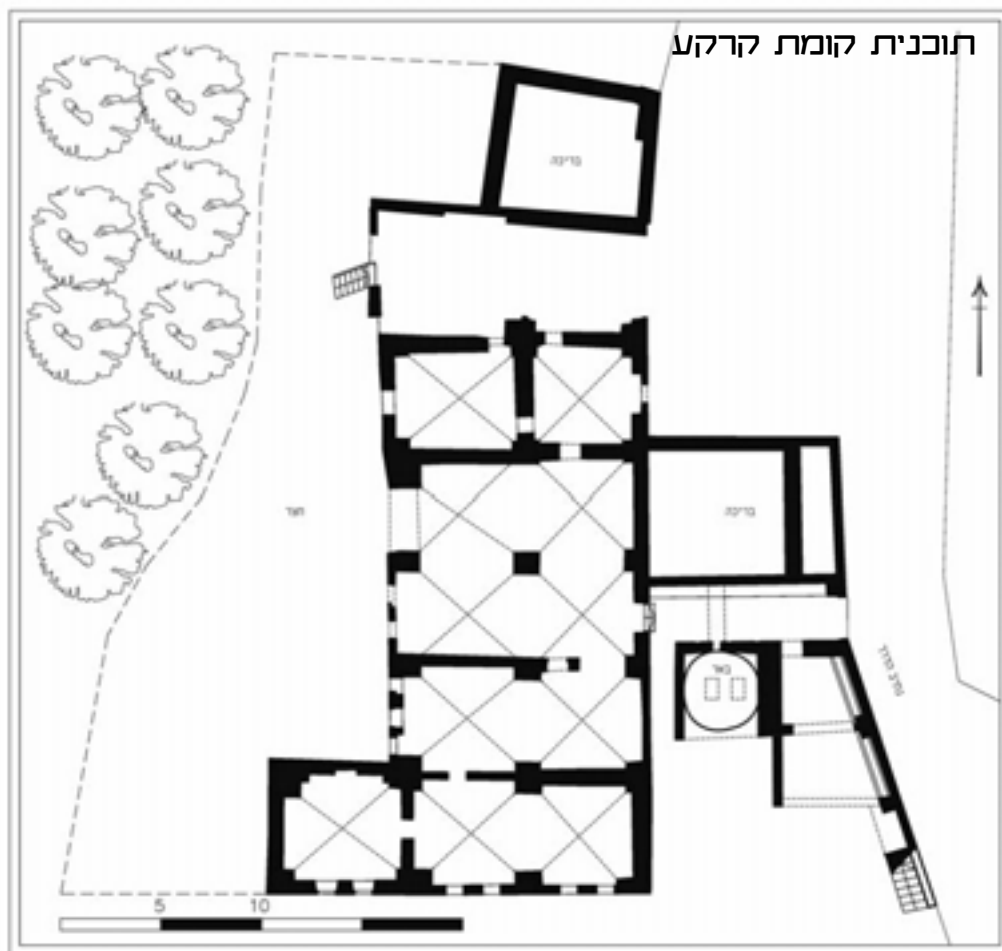
מנחים : אדרי אמנון בר אור
אדרי סרגיי לרמן

מגישים : ליהי דוידוביץ
תמיר לביא

בית אנטון איוב

ביה"ם לאדריכלות ע"ש דוד עזריאלי
אוניברסיטת ת"א

התרחבות בקומת הקרקע – בניית הגוף המרכזי. להשערתנו מדובר עדיין בקומה לצרכים חקלאיים ומשקיים. הכניסה מהדרך לתוך המבנה היא בין הבריכה לבאר.

ביה"ם לאדריכלות ע"ש דוד עזריאלי
אוניברסיטת ת"א

סטודיו שימור תשס"ז

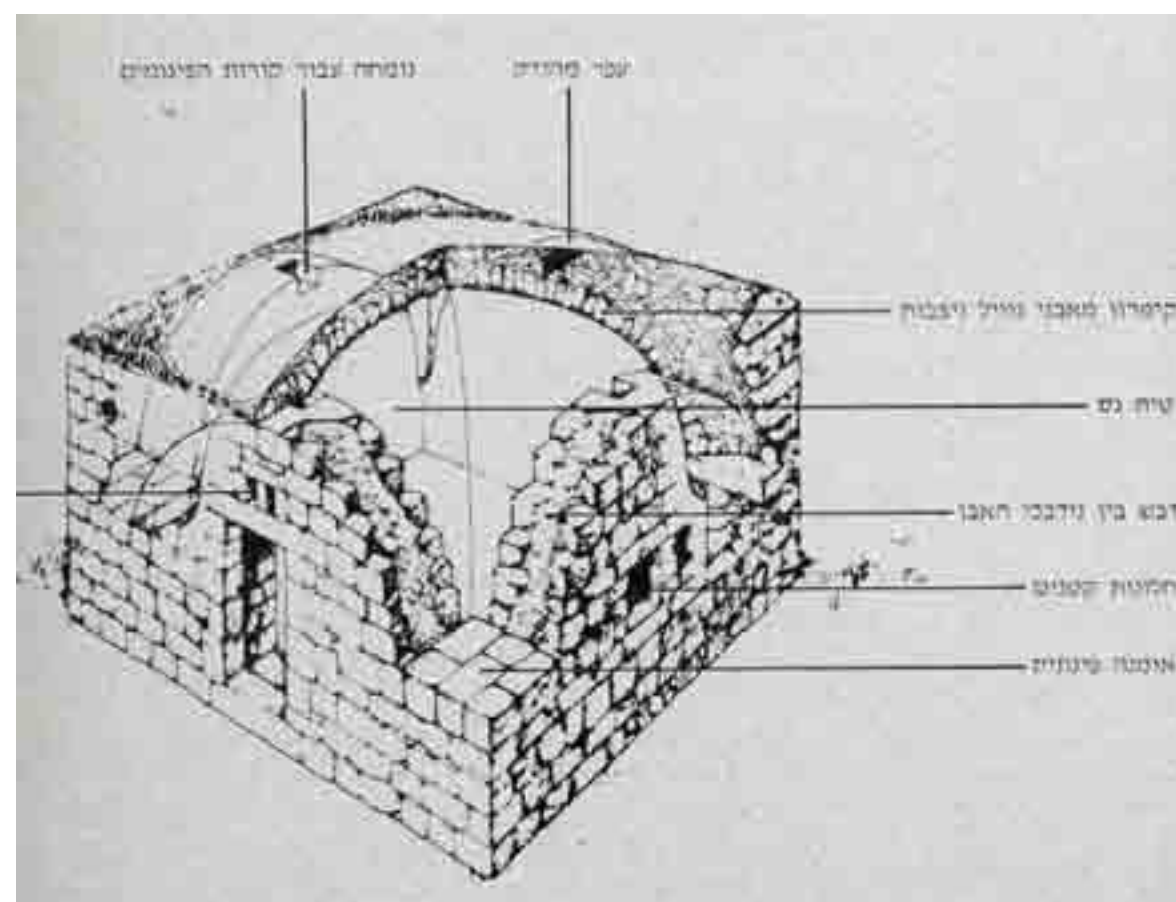
מנחים : אדרי' אמנון בר אור
אדרי' סרגייז' לרמן

מגישים : ליהי דוידוביץ
תמיר לביא

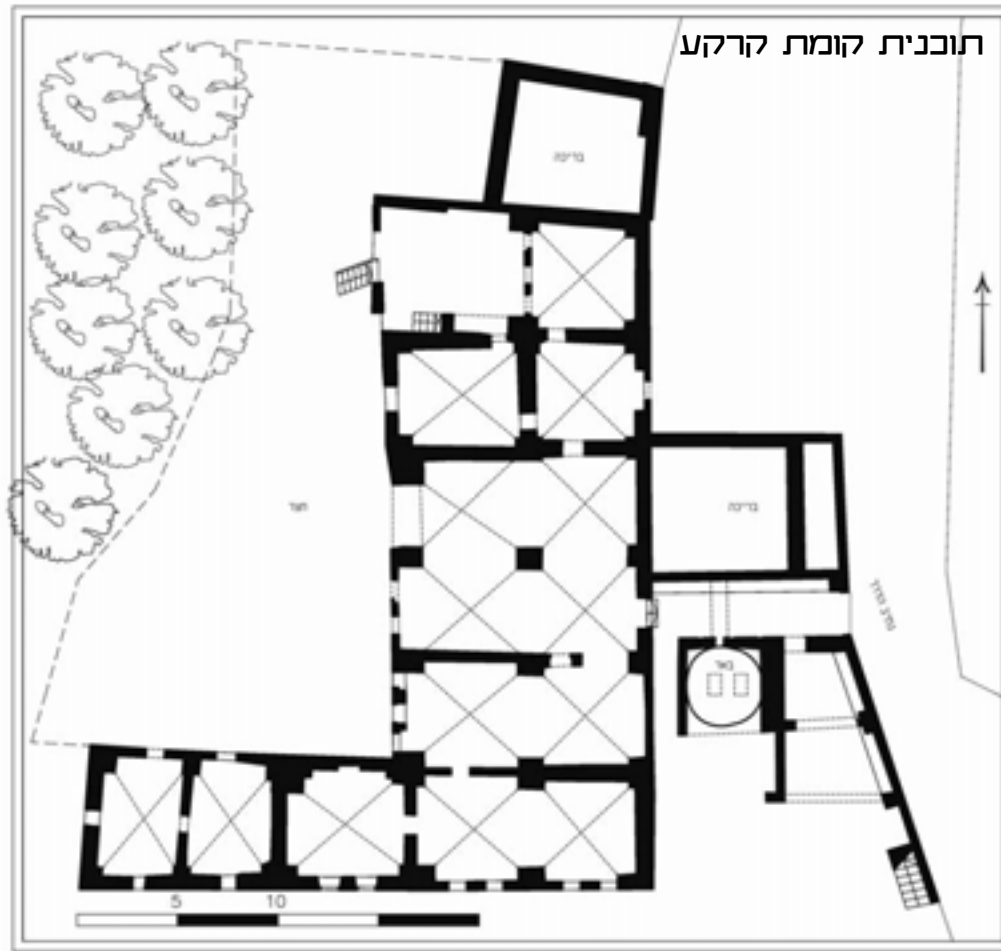
בית אנטון איוב

הבנייה נעשתה בטכנולוגיה של קימרונות צולבים העשויים מאבני לקט המלוכדות בטיט, המתחילים בגובה של כמטר אחד מעל מפלס הריצפה וניתמכים בבסיס העשוי אבנים גדולות ויציבות. קירות המבנה עשויים נדבכי כורכר המלוכדים בעזרת "דבש".

תחילת בניה בקומה ראשונה. בשלב זה כחדרים בודדים. אנו משערים כי מדובר בחדרים שנבנו למטרת מגורים, עם התרחבות הפרדס. בשלב זה קיימים כמובן גם גרמי מדרגות המובילים לקומה ראשונה אך יתכן כי אלו נבנו אך קודם לחדרים עצמם. בנוסף נבנים 3 חדרים נוספים בקומת קרקע – שניים בחלק המערבי ואחד בצד הצפוני.

ביה"ם לאדריכלות ע"ש דוד עזריאלי
אוניברסיטת ת"א

סטודיו שימור תשס"ז

מנחים : אדרי' אמנון בר אור
אדרי' סרגייז' לרמן

מגישים : ליהי דוידוביץ
תמיר לביא

בית אנטון איוב

במבט על תוכנית הגגות ניתן לזהות את ההפרדה בין הגוף המרכזי לחדרים הבודדים המקורים בכיפה. בבדיקה של החדר המסומן מצאנו כי הארון המצוי בחדר הצמוד מדרום היה בעבר חלון, מה שמעיד על כך שהחדר עמד לבדו לפני בניית הגוף המרכזי. הארון מתאים לפרופורציות החלונות והטיח ממשיך ו"מתקפל" פנימה על דפנותיו דבר המעיד על סתימת הפתח בשלב מאוחר יותר.

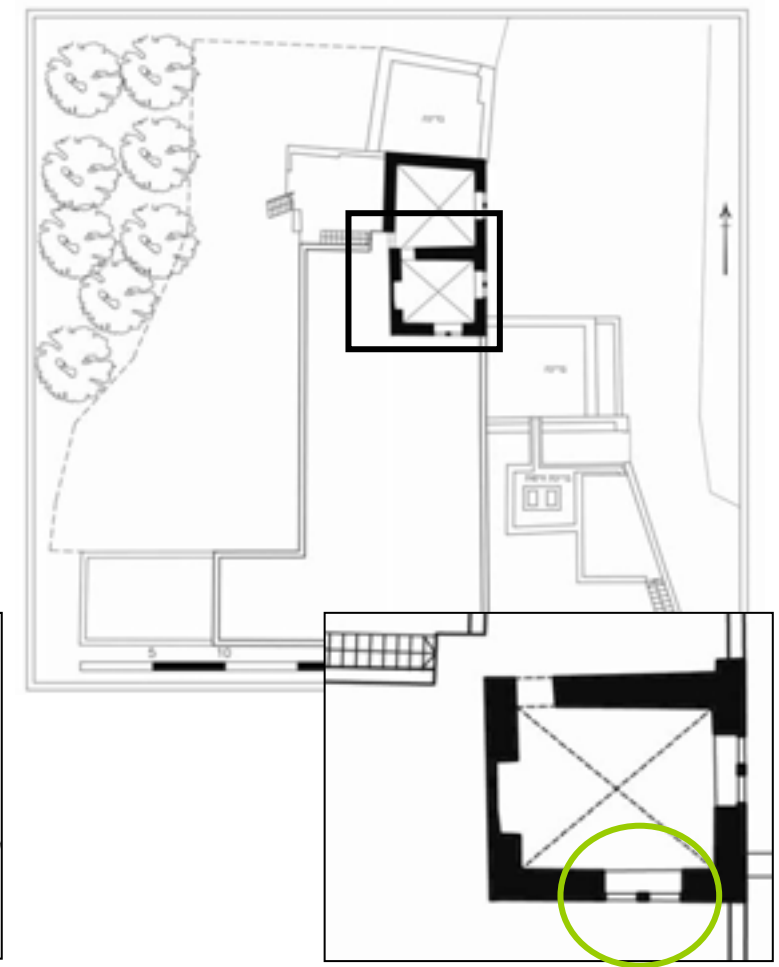
תוכנית גגות - מצב קיים

קומה ראשונה - מצב קיים

קומה ראשונה - מצב משוער בשלב ג'

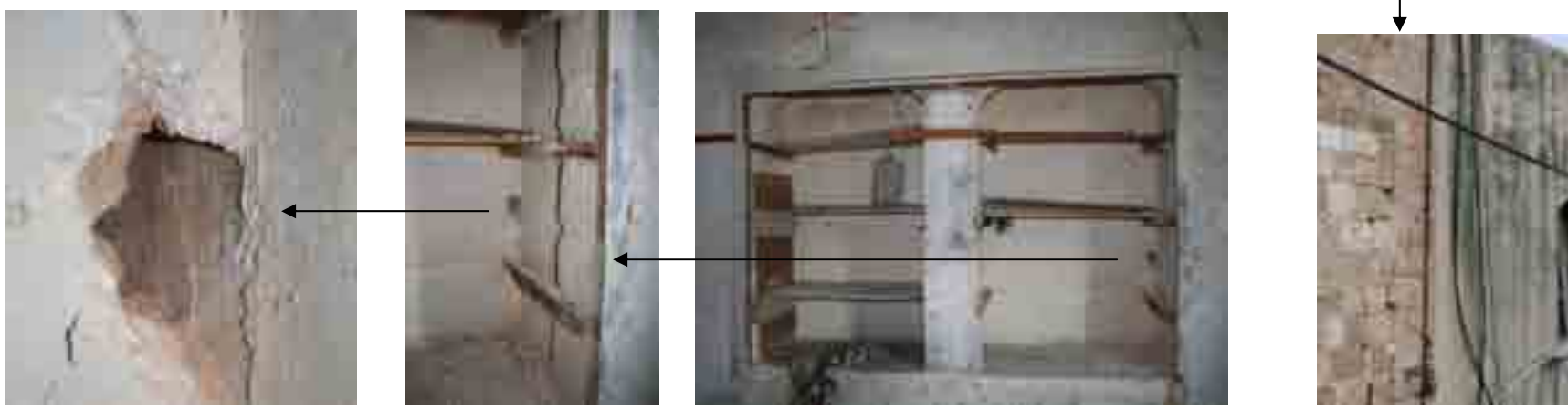

מימין: הארון
משמאל: החלון הנוסף בחדר

הטיח המתקפל בתוך הארון

חזית מזרחית- ניתן לזהות את קו התפר בין שני החלקים

ביה"ם לאדריכלות ע"ש דוד עזריאלי
אוניברסיטת ת"א

סטודיו שימור תשס"ז

מנחים : אדרי' אמנון בר אור
אדרי' סרג'יו לרמן

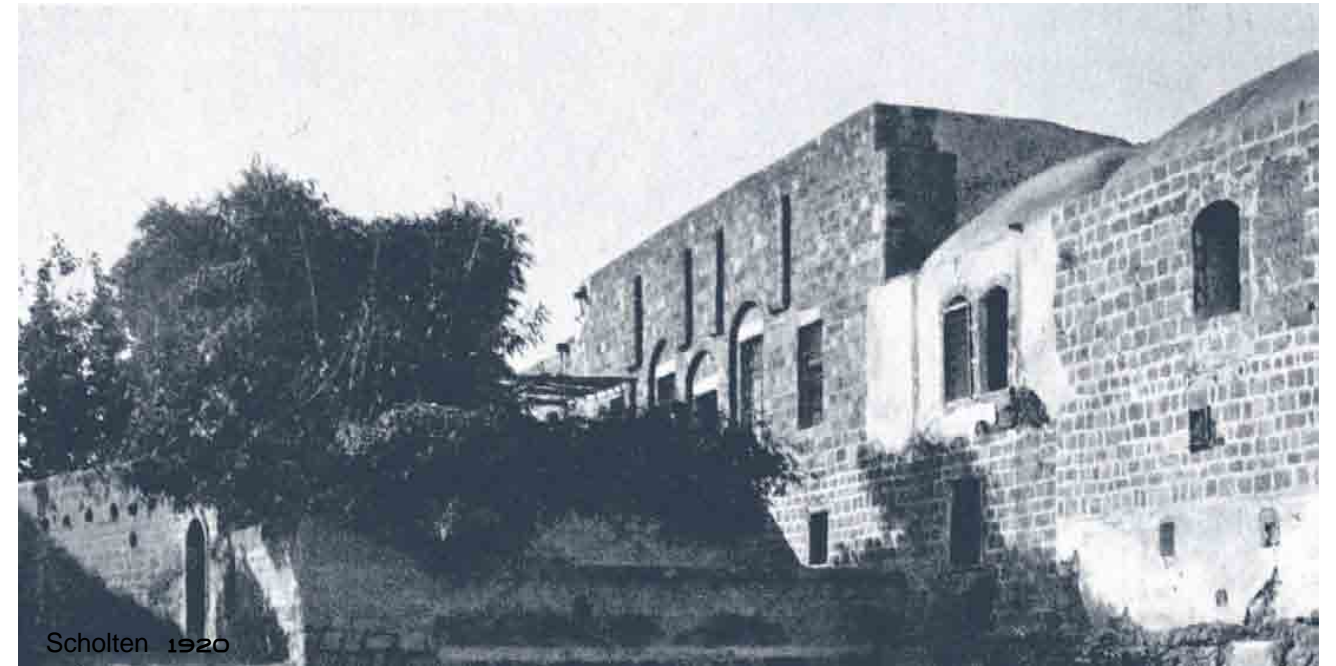
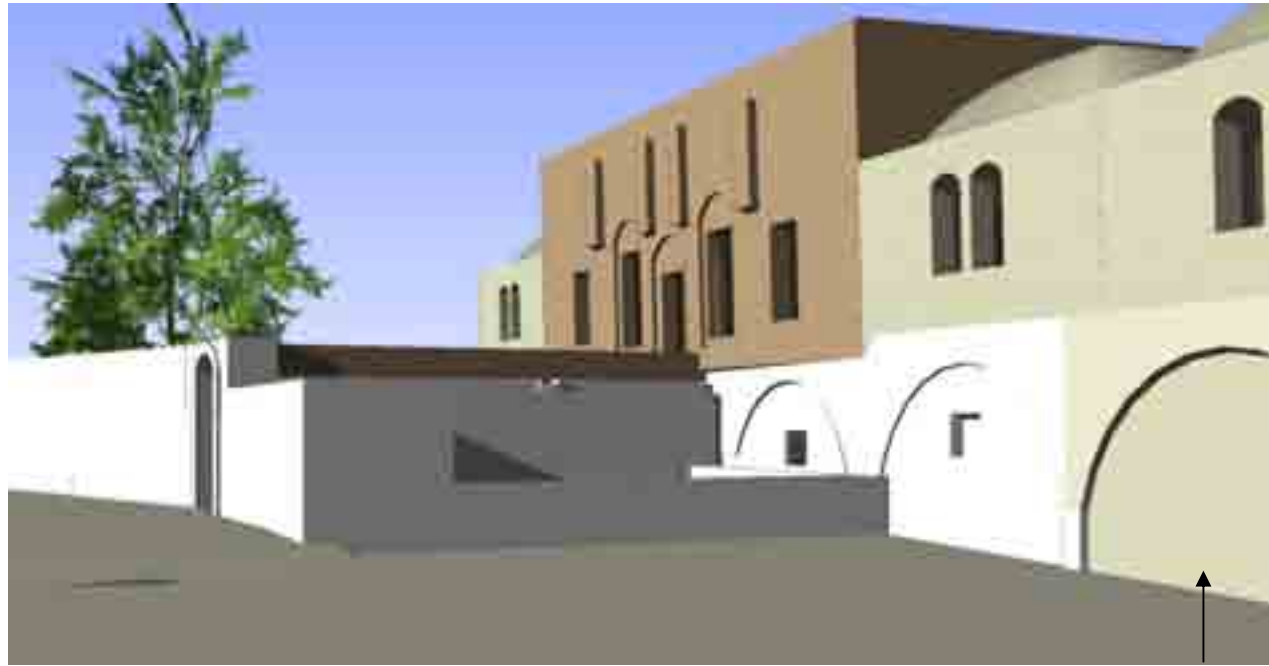
מגישים : ליהי דוידוביץ
תמיר לביא

בית אנטון איוב

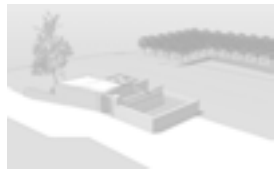

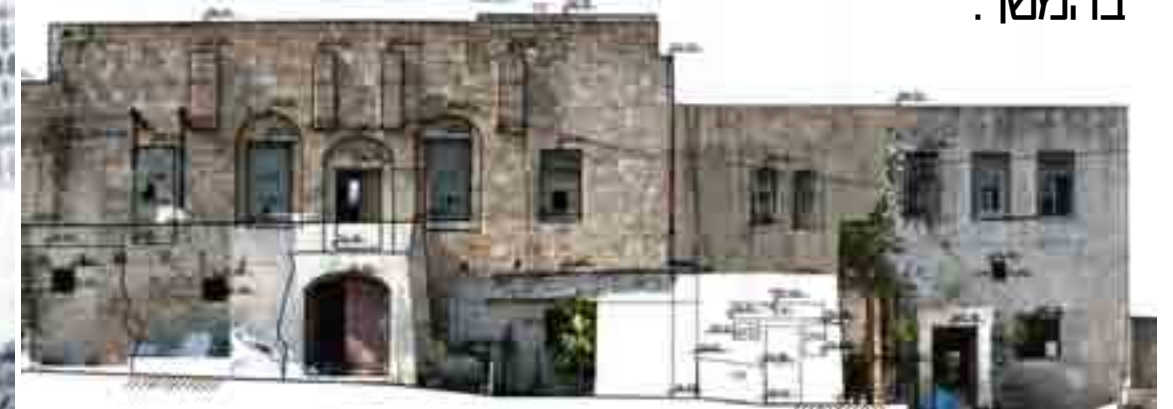
בתמונה מ-1920 ניתן לראות כי בצמוד לחדר מס' 1 נמצא חדר נוסף, זהה. נדבכי האבנים בין שני החדרים המשכיים, גם עם החדר הצפוני התחתון ולכן אנו משערים כי שלושת החדרים האלו נבנו יחד, אחרי הגוף המרכזי של קומת הקרקע, אך לפני בניית שאר הקומה הראשונה.

שלושת החדרים המאוחרים לקומת הקרקע וקודמים לשאר הקומה הראשונה

כיום במקום החדר הכיפתי הצפוני עומד חדר הבנוי בטכנולוגיה של קורות מתכת (רלסים) וביניהם קימרונות. ככל הנראה החדר המקורי קרס או נהרס והחדר החדש נבנה במקומו. כמו כן בקיר שמתחתיו שבתמונה נראה כקיר אטום, נפתחה כניסה בשלב מאוחר יותר, כנראה במקביל לחידוש החדר שמעל. על אלו יפורט בהמשך.

ביה"ם לאדריכלות ע"ש דוד עזריאלי
אוניברסיטת ת"א

סטודיו שימור תשס"ז

מנחים : אדרי' אמנון בר אור
אדרי' סרגיי לרמן

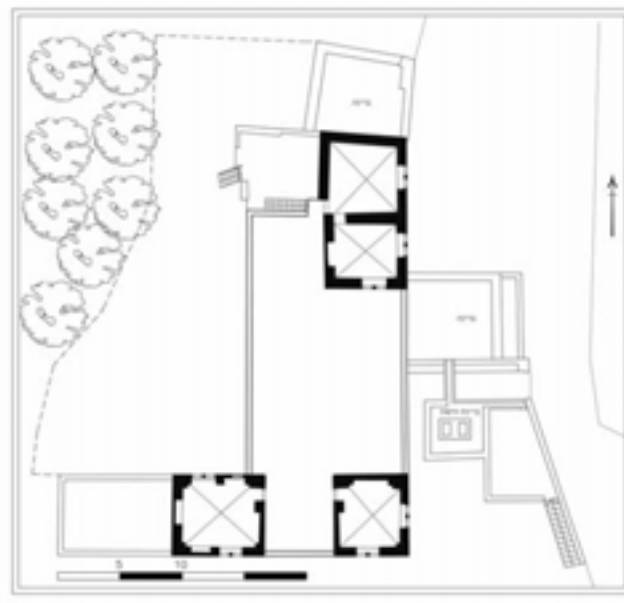
מגישים : ליהי דוידוביץ
תמיר לביא

בית אנטון איוב

חדרים נוספים על הגג

כיום חלקה הדרומי של הקומה הראשונה קרס ונחרב, הקריסה ארעה ככל הנראה בראשית שנות ה-90. החדר היחידי שנותר בחלקו הוא החדר המערבי ביותר - חדר נמוך ביחס לשאר הקומה, עם כיפה הבנויה מכורכר ודבש (ולא אבובי חרס) ועם חלונות קשתיים. בתמונות ישנות ניתן לראות שגם החדר המזרחי ביותר בנוי בצורה דומה. מבחינת טכנולוגיות הבנייה והפרטים דומים חדרים אלו לחדרים שניבנו על הגג כיחידים ולא לגוף המרכזי של הקומה. יחד עם זאת ייתכן כי שני החדרים הושלמו בשלב מאוחר יותר יחד עם החלק המרכזי והותאמו בצורתם ובאופן בנייתם לחדרים הצפוניים משיקולי סימטריה ועיצוב החזיתות.

שלביות - שלב שלישי

החדר המערבי - קרס בחלקו. ניבנה בכוכר ודבש, ועם פרטים ואלמנטים שונים משל הגוף המרכזי שבקומה הראשונה

רשות העתיקות 1986

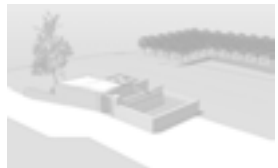
מגישים : ליהי דוידוביץ
מנחים : אהרן אמנון בר אור
אהרן סרגיי לרמן

בית אנטון איוב

ביה"ם לאדריכלות ע"ש דוד עזריאלי
אוניברסיטת ת"א

סטודיו שימור תשס"ז

אנו מאמינים בהמצאות מדרגות המאפשרות גישה לגג ולבאר כבר בשלב זה ויתכן שאף משלב מוקדם יותר. ישנם 2 גרמי מדרגות - אחד דרומי, המטפס לאזור שמעל הבאר והשני - צפוני, מטפס לכיוון החדרים שעל הגג.

המדרגות הצפוניות - מדרגות משוערות על בסיס קשת הקיימת כיום. אנו מאמינים כי קשת זו שימשה בעבר כגרם מדרגות אל הקומה הראשונה. כרגע מדובר בהשערה על סמך צורניות והגיון, ללא עדויות נוספות.

המדרגות הדרומיות - מדרגות המטפסות לאזור שמעל הבאר שכיום בנוי ברלסים ובטון. אנו משערים כי הקירוי הקיים כיום החליף קירוי מוקדם יותר, ככל הנראה על בסיס קורות עץ.

שקעים בקיר - יתכן ושימשו לקורות עץ שקירו את אזור הבאר והחדרים הקדמיים

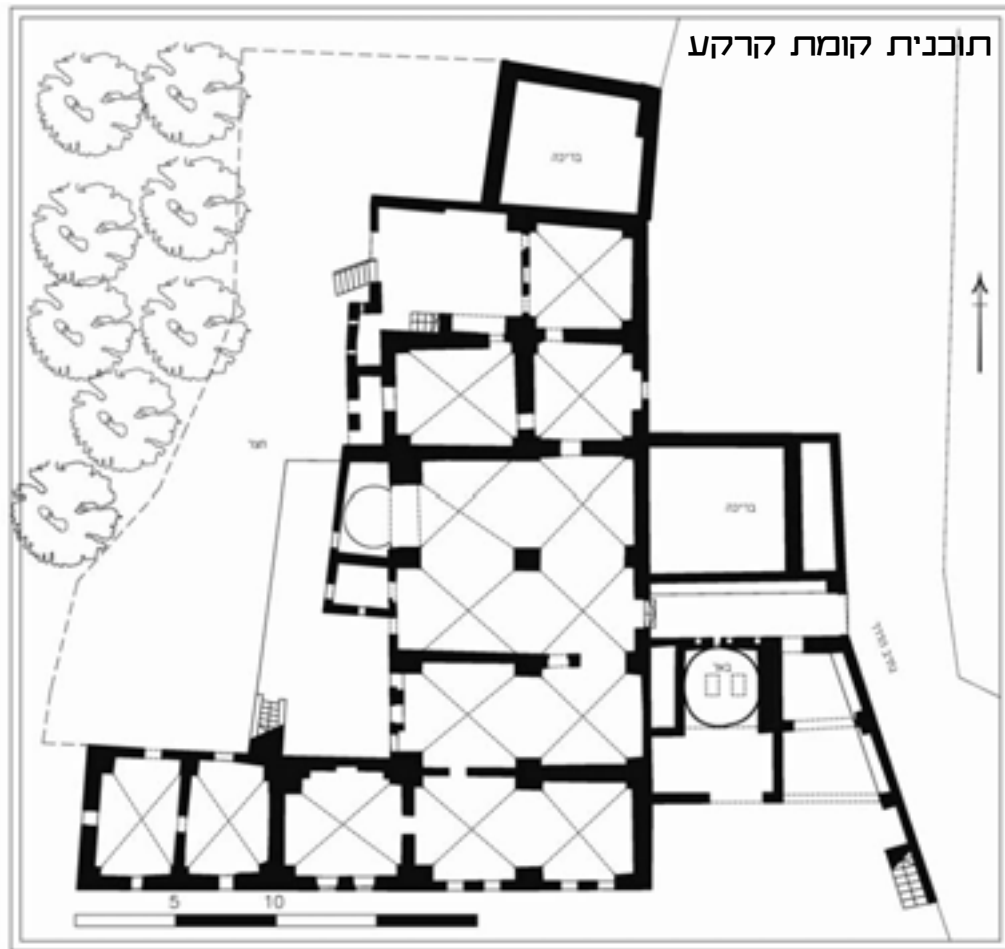
ביה"ם לאדריכלות ע"ש דוד עזריאלי
אוניברסיטת ת"א

סטודיו שימור תשס"ז

מנחים : אדרי' אמנון בר אור
אדרי' סרגיי לרמן

מגישים : ליהי דוידוביץ
תמיר לביא

זהו שלב בניית "הארמון", יחידת מגורים סימטרית ומכוארת בקומה הראשונה. בנוסף נבנתה תוספת בחזית המערבית. ממבנה חקלאי כשוט למדי הופך הבית למבנה מרשים וייצוגי. קומת המגורים שימשה ככל הנראה את בעל הבית, ויתכן שחדרים מסויימים שימשו גם כמגורי כועלים או כחדרים להשכרה, בעוד שהקומה התחתונה נותרה קומה חקלאית.

ביה"ם לאדריכלות ע"ש דוד עזריאלי
אוניברסיטת ת"א

סטודיו שימור תשס"ז

מנחים : אדרי' אמנון בר אור
אדרי' סרגיי לרמן

מגישים : ליהי דוידוביץ
תמיר לביא

בית אנטון איוב

ניתן לראות בברור את השוני וההתקדמות בשיטות הבניה לעומת קומת הקרקע. הקמרונות מעודנים בהרבה, ובעלי פרופורציות מחודדות. בניית הקמרונות נעשתה בעזרת אבובי חרס – שיטת בניה מתקדמת יותר המקלה על המסה של הקמרון ובכך מאפשרת את המידות המעודנות.

אבובי חרס באחד מהקמרונות

ביה"ס לאדריכלות ע"ש דוד עזריאלי
אוניברסיטת ת"א

סטודיו שימור תשס"ז

מנחים : אדרי אמנון בר אור
אדרי סרגייז לרמן

מגישים : ליהי דוידוביץ
תמיר לביא

בית אנטון איוב

שלב זה עשיר בפרטים המעידים על עושר, תכנון ומחשבה עיצובית.

פתחים

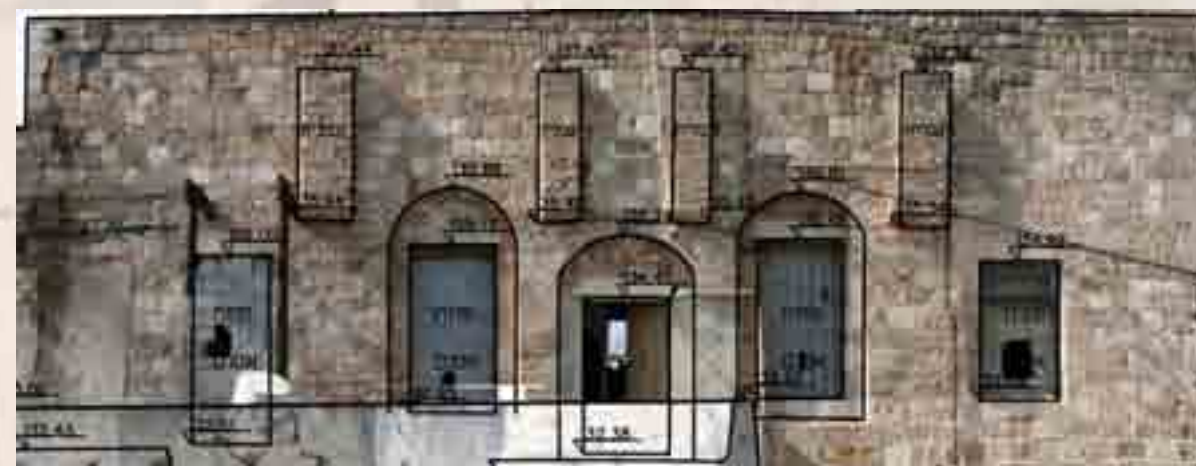
עיטורים בקימרונות

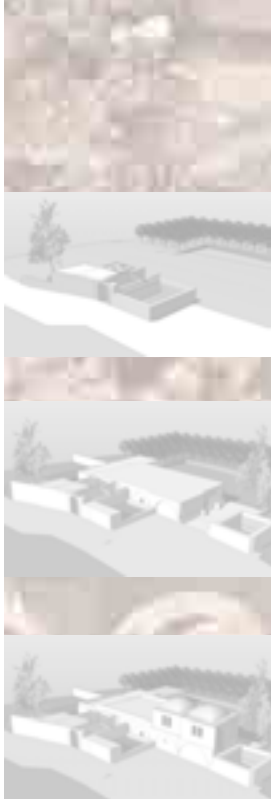
משיכות טיח

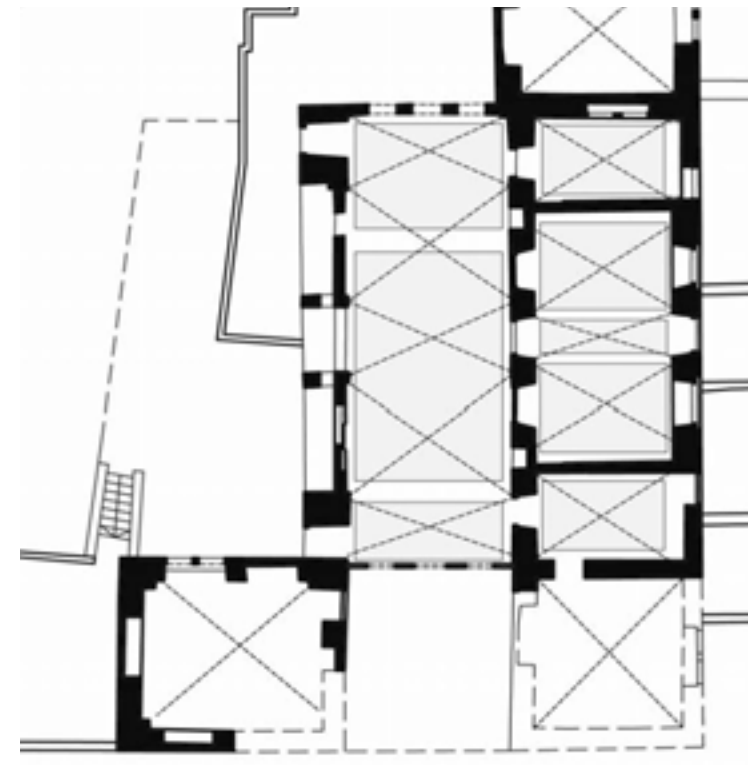
תבליטים בחזית - מסייעים בנשיאת הקימרונות הכנימיים ומדגישים את הסימטריה

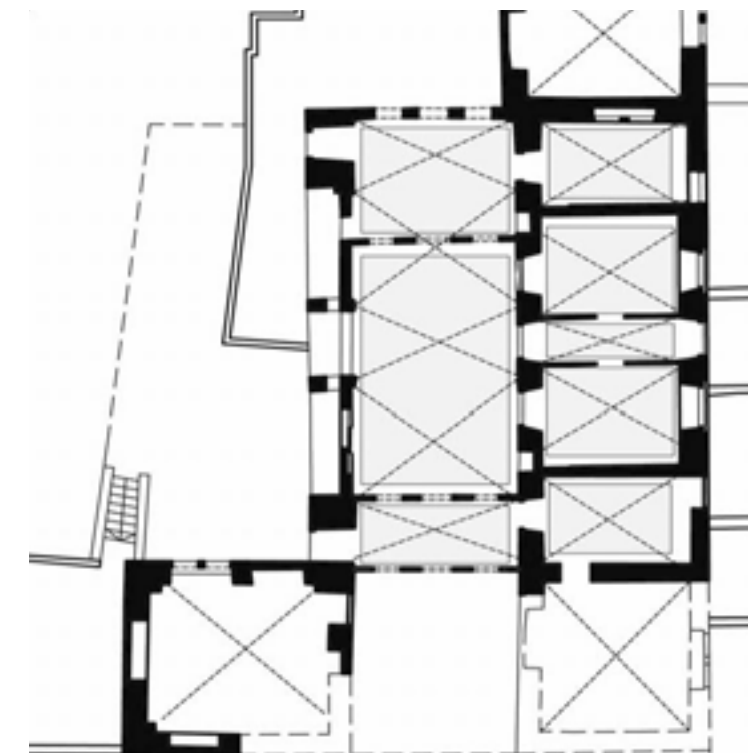
מרצפות מעוטרות

בתוך יחידת המגורים שאנו מכנים "הארמון" ישנם מס' קירות פנימיים דקים, העשויים לבנים בעובי 7 ס"מ. הקירות בנויים מעל הריצוף. אנו מציגים כאן 2 תוכניות - האחת עם הקירות הפנימיים והשנייה ללא הקירות הפנימיים. קשה לומר בוודאות האם קירות אלו נבנו בזמן הבניה או שמדובר בתוספות מאוחרות יותר. מצד אחד עובי הקירות והחומר ממנו הם בנויים, לצד העובדה שהם נבנו מעל הריצוף מעידה על תוספת מאוחרת, בנוסף אחד הקירות חותך קימרון (הקיר הצפוני ביותר). מצד שני, מדובר בקירות שאינם "חותכים" את גבולות הריצוף הקיים ואם מסירים אותם מתקבל אולם בעל ממדים גדולים מאוד עד כדי לא הגיוני. מבחינתנו מדובר בשאלה שנותרה כתוחה.

קומה ראשונה ללא המחיצות הפנימיות

קומת ראשונה עם המחיצות הפנימיות

ביה"ס לאדריכלות ע"ש דוד עזריאלי
אוניברסיטת ת"א

סטודיו שימור תשס"ז

מנחים : אדרי' אמנון בר אור
אדרי' סרג'יו לרמן

מגישים : ליהי דוידוביץ
תמיר לביא

קומת ראשונה עם החדר הדרומי

קומת ראשונה ללא החדר הדרומי

שאלת החדר הדרומי

החדר המרכזי בחזית הדרומית, כיום הרוס. כשבוחנים את שרידי הקמרונות שנותרו מגלים כי הקיר שמאחוריהם מטויח דבר המעיד על כך שהחדר נבנה לאחר הגוף המרכזי ו"הוצמד" אל הדופן שלו. עובדה זו מובילה להשערה כי בשלב מסויים הייתה בין שני החדרים הנמוכים רחבה כתוחה שנסגרה בשלב מאוחר יותר. יחד עם זאת, שרידי הקמרונות אלה מבחינת הפרטים והכרוכרציות לשאר הקמרונות של ה"ארמון" ולכן גם אם נבנה אחריו, אנו מאמינים כי הם שייכים לאותו שלב.

הקמרונות נראה כמודבק על דופן הבניין

הפרטים אלה הם לפרטי הקמרונות האחרים בארמון

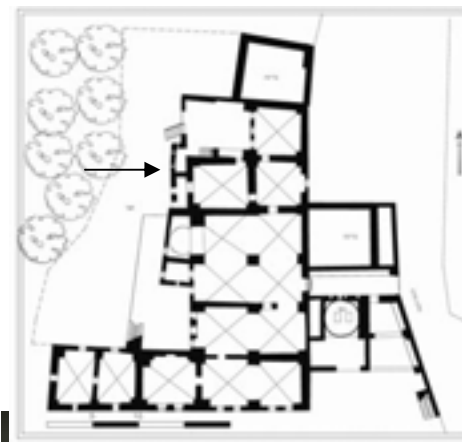

תוספת מכורכר, ניכר בברור כי הוצמדה אל המבנה המקורי, ככל הנראה לצורך הרחבת החלל הפנימי. מבכנים ישנו מבנה בצורת חצי עיגול שתפקידו או מהותו לא ברורים לנו בשלב זה.

הרחבה קטנה יחסית שהוצמדה לדופן הבניין ככל הנראה על מנת להרחיב את רחבת הכניסה לקומה הראשונה שהפכה כעת למכוארת יותר. בתוך ההרחבה ישנם קמרוןות קטנים, שכרגע לא ברור מה תפקידם. יתכן והם נוצרו עקב העובדה שמדובר בקיר נושא רחב יחסית ולכן התעורר רצון לדלל את חומר הבניה ולחזק את הקיר ויתכן שהיה להם תפקיד משל עצמם - שירותים או כיו"ב.

ביה"ם לאדריכלות ע"ש דוד עזריאלי
אוניברסיטת ת"א

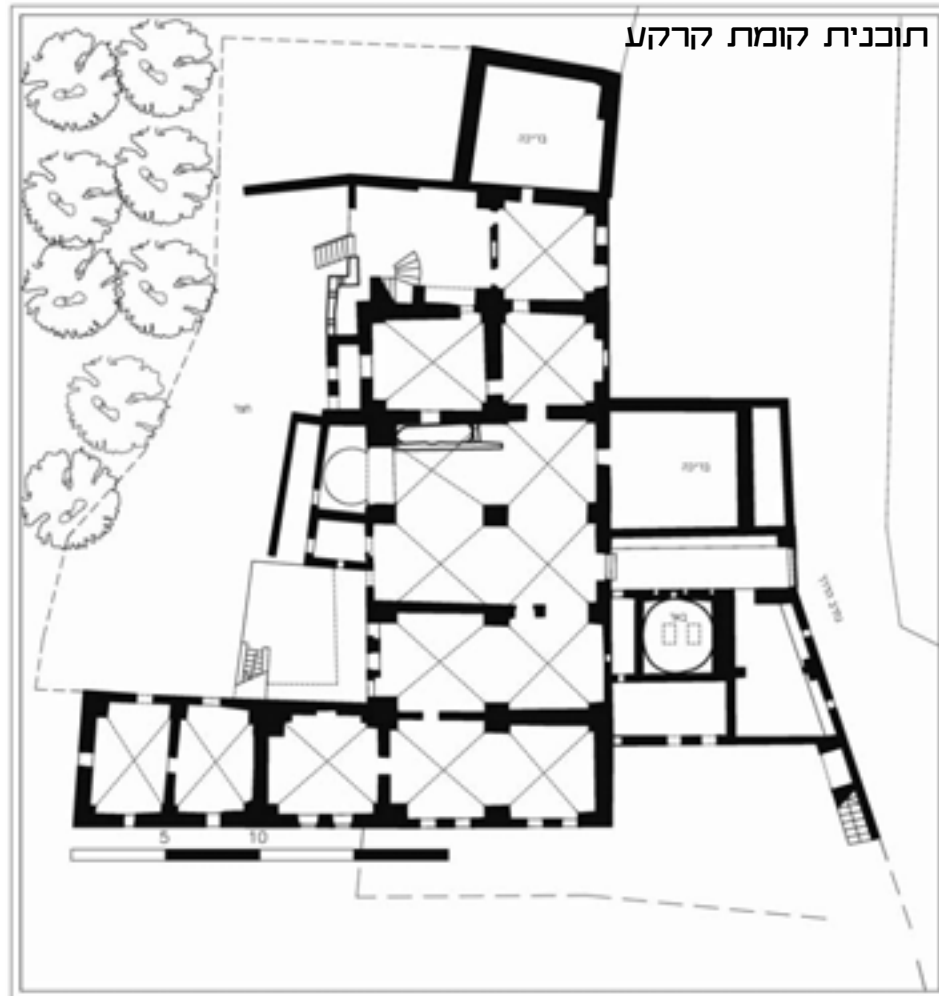
סטודיו שימור תשס"ז

מנחים : אדרי אמנון בר אור
אדרי סרגיי לרמן

מגישים : ליהי דוידוביץ
תמיר לביא

בית אנטון איוב

לשלב זה סיווגנו את כל החלקים הבנויים תוך שימוש במתכת. חשוב לציין שבמקרה זה, גם בתוך השלב עצמו ישנה חלוקה פנימית ולא כל החלקים נבנו יחד.

תוספות ושינויים בקומת הקרקע:

תוספת בחזית המערבית, חידוש הקירוי מעל חלק מהחללים

תוספות בקומה ראשונה:

חדרי מגורים, מרכזת מערבית וגרם מדרגות, חידוש גרם מדרגות ראשי וכניסה צפונית חדשה

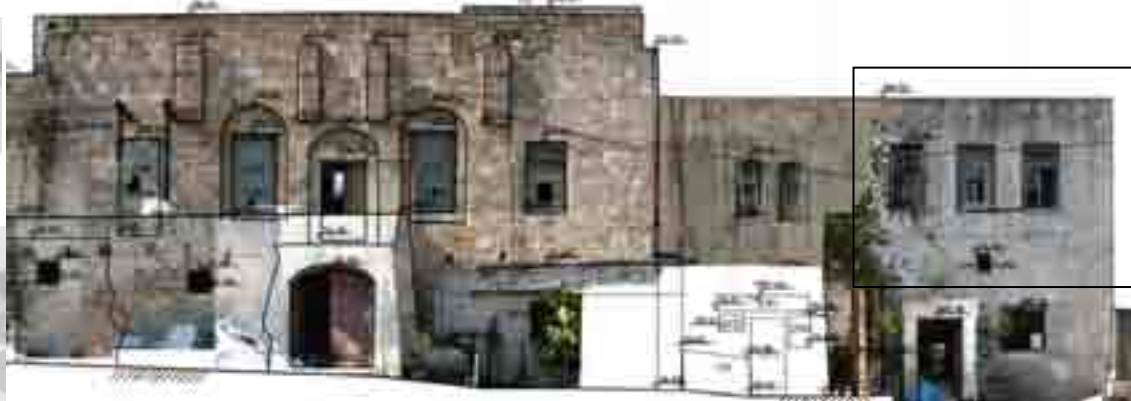
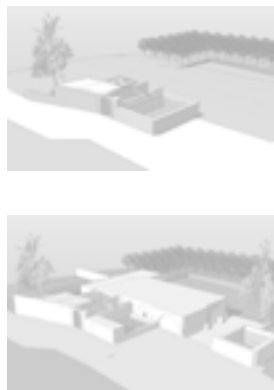
מגישים : ליהי דוידוביץ
תמיר לביא

מנחים : אדרי אמנון בר אור
אדרי סרגיי לרמן

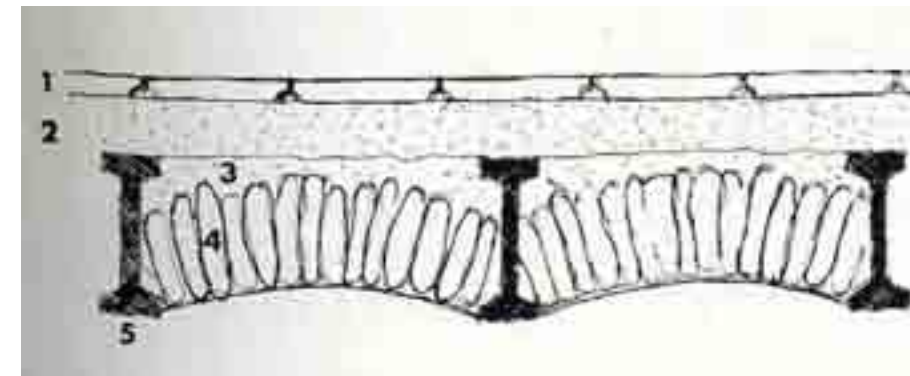

החדר הצפוני, שנראה כחדר עם כיפה בתמונה של Scholten מ-1920 ככל הנראה קרם או נהרס ובמקומו נבנה חדר עם רלסים וביניהם קימרונות. שיטת בניה זו נחשבת למוקדמת יחסית לתקרת הרלסים השטוחה בה השתמשו בשאר החדרים שנבנו בשלב זה בבית, ולכן בהסתמך על התמונה ניתן לתארך שלב זה כמאוחר מ-1920.

חזית מזרחית

חתך טיפוסי דרך תקרה אופיינית מסוף המאה ה'19 – ותחילת המאה ה'20
 1 ריצוף
 2 מדרה
 3 תערובת טיט
 4 אבנים שטוחות
 5 קורת ברזל (Rails)

חדרי מגורים באגף הדרום מערבי -בניה חדשה או חידוש של חדרים ישנים. חדרים מקורים בתקרה ישרה עם רלסים. תקרת החדר המערבי קרסה. אלו הם החדרים המוכרים כ"חדרי הביליונים" כיוון שיש המשערים כי אלו הם שני החדרים שנשכרו על ידי הביליונים בתקופת שהותם בבית. על פי תיארוך תמונתו של שולטן והממצאים שהצגנו לגבי החדר הצפוני, קשה להאמין שחדריהם של הביליונים היו בנויים בטכנולוגיה זו, שכן הם התגוררו בבית בשנת 1882 ואנו מתארכים שלב זה כשלב המאוחר מ-1920. יתכן וחדרים אלו הם חידוש של חדרים ישנים יותר בהם התגוררו הביליונים או שמדובר בחדרים אחרים. (השערה זו גובשה בהסתמך על תארוך התמונה ל-1920)

בתמונות נראים צאצאי הביליונים מצתלמים ליד החדרים בעת ביקור בבית בשנת 1952.

מקור: מוזיאון הביליונים תאריך: 1952

מקור: מוזיאון הביליונים תאריך: 1952

מקור: מוזיאון הביליונים תאריך: 1952

מקור: הארכיון הציני תאריך: לא ידוע

מקור: הארכיון הציני תאריך: לא ידוע

ביה"ם לאדריכלות ע"ש דוד עזריאלי
אוניברסיטת ת"א

סטודיו שימור תשס"ז

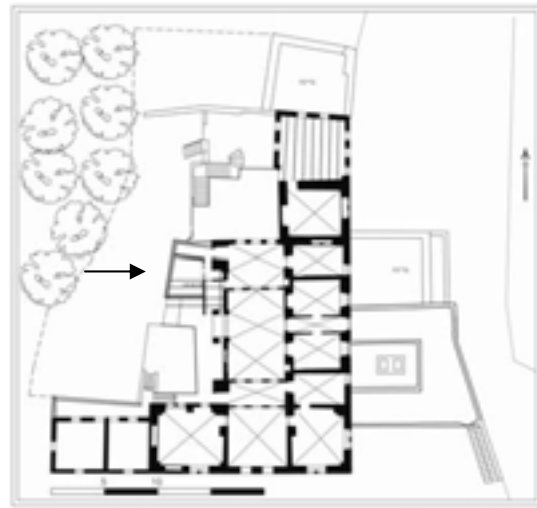
מנחים : אדרי אמנון בר אור
אדרי סרגיי לרמן

מגישים : ליהי דוידוביץ
תמיר לביא

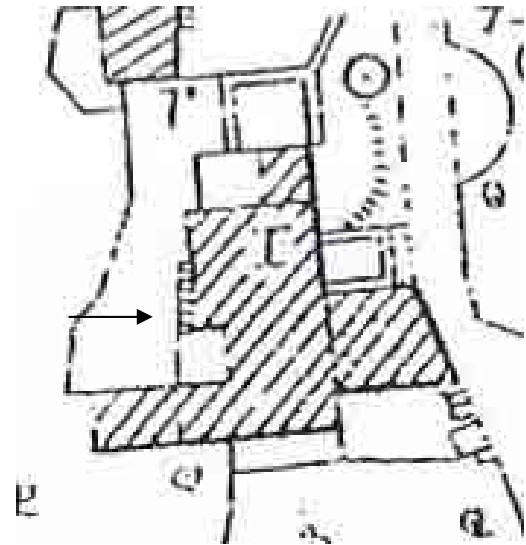
בית אנטון איוב

תוכנית קומה ראשונה

על בסיס תוספות הכורכר מהשלב הקודם נוסף חדר הבנוי בעזרת רלסים. יתכן ובצמוד לתוספת זו היה גם מדרגות נוסף הנראה במפה מ-1927. כיום האזור הרוס ולכן לא ניתן היה לחפש עדויות לגרם מדרגות זה.

מפה 1927

תוכנית קומת קרקע

קירויים חדשים בקומת קרקע

את קירוי העץ המשוער מחליפים בקירויים חדשים המבוססים על טכנולוגיה של רלסים ותקרה ישרה מבטון. בתמונה של Scholten ניתן לראות את הקורות המבצבצות מקיר החומה וקיימות גם היום.

Scholten 1920

המרפסת והמדרגות, שקרסו ואינם קיימים היום, נבנים על בסיס רלסים עם משטח מלט שחלקים ממנו נמצאים כיום בערימת הכסולת המוטלת במקום הקריסה.

על הקיר ניתן לראות את מיקום המדרגות בעבר. כמו כן ניתן למצוא את החורים ששימשו לקורות.

ביה"ם לאדריכלות ע"ש דוד עזריאלי אוניברסיטת ת"א

סטודיו שימור תשס"ז

מנחים : אדרי אמנון בר אור אדרי סרגיי לרמן

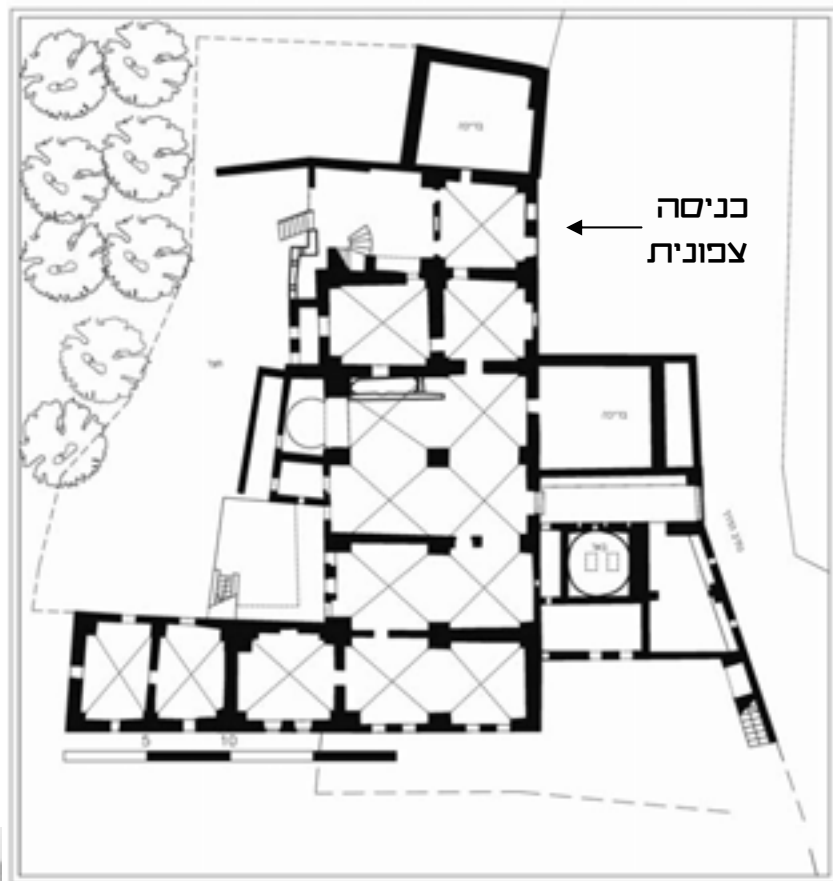
מגישים : ליהי דוידוביץ תמיר לביא

בית אנטון איוב

תוכנית קומת קרקע

כניסה צפונית חדשה

נפתחת כניסה חדשה לבית בחלקו הצפוני. נבנות מדרגות מפוארות המובילות מהכניסה החדשה אל הקומה הראשונה.

מדרגות צפונית חדשות

את הגרם המשוער הישן מחליפות מדרגות חדשות ומפוארות המובילות לקומה הראשונה. המדרגות יצוקות ונשענות על רלסים מכלדה.

תוכנית קומה ראשונה

ביה"ם לאדריכלות ע"ש דוד עזריאלי
אוניברסיטת ת"א

סטודיו שימור תשס"ז

מנחים: אדרי' אמנון בר אור
אדרי' סרג'יו לרמן

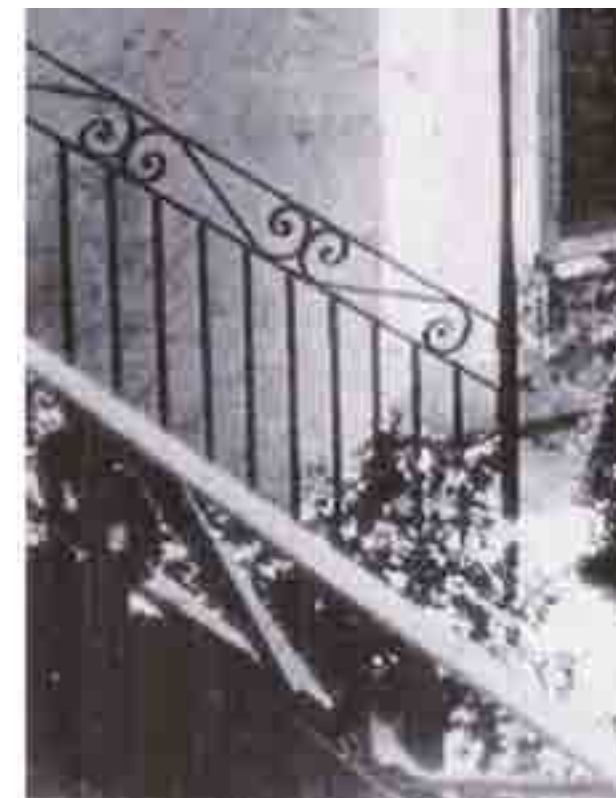
מנחה: ליהי דידוביץ
תמיה לביא

בית אנטון איוב

בשלב זה אנו רואים גם בכרטי הבניין מעבר לשימוש באלמנטים טרומיים לצד שימוש במתכת.

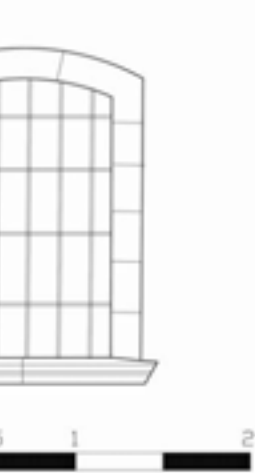
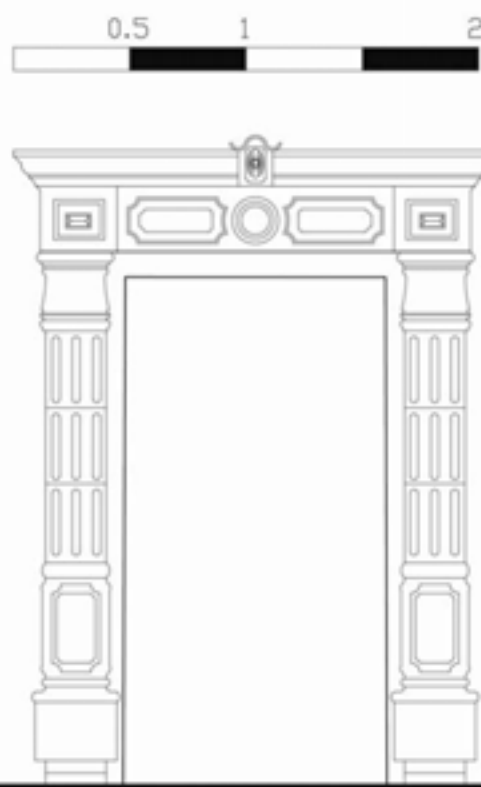
מעקה המרכזת המערבית

חלון שנפתח בחזית המערבית, עשוי אלמנטים טרומיים

דלת הכניסה הצפונית, עשויה אלמנטים טרומיים

אלו הם חמשת השלבים הכללים שאנו מזהים בהתפתחותו של המתחם. ניתן לראות בצורה יפה כיצד המבנה צומח ממתקני השקיה וחדרי משק, דרך מבנה חקלאי גדול ועד לווילה מפוארת בגני יפו – התפתחות המקבילה להתפתחות ענף ההדרים והתחזקות הכלכלית וליציאה מחומות העיר.

שלב חמישי – בניה במתכת

שלב רביעי – "הארמון" יחידת מגורים מפוארת

שלב שלישי – תחילת מגורים בקומה ראשונה

שלב שני – התרחבות הקומה החקלאית

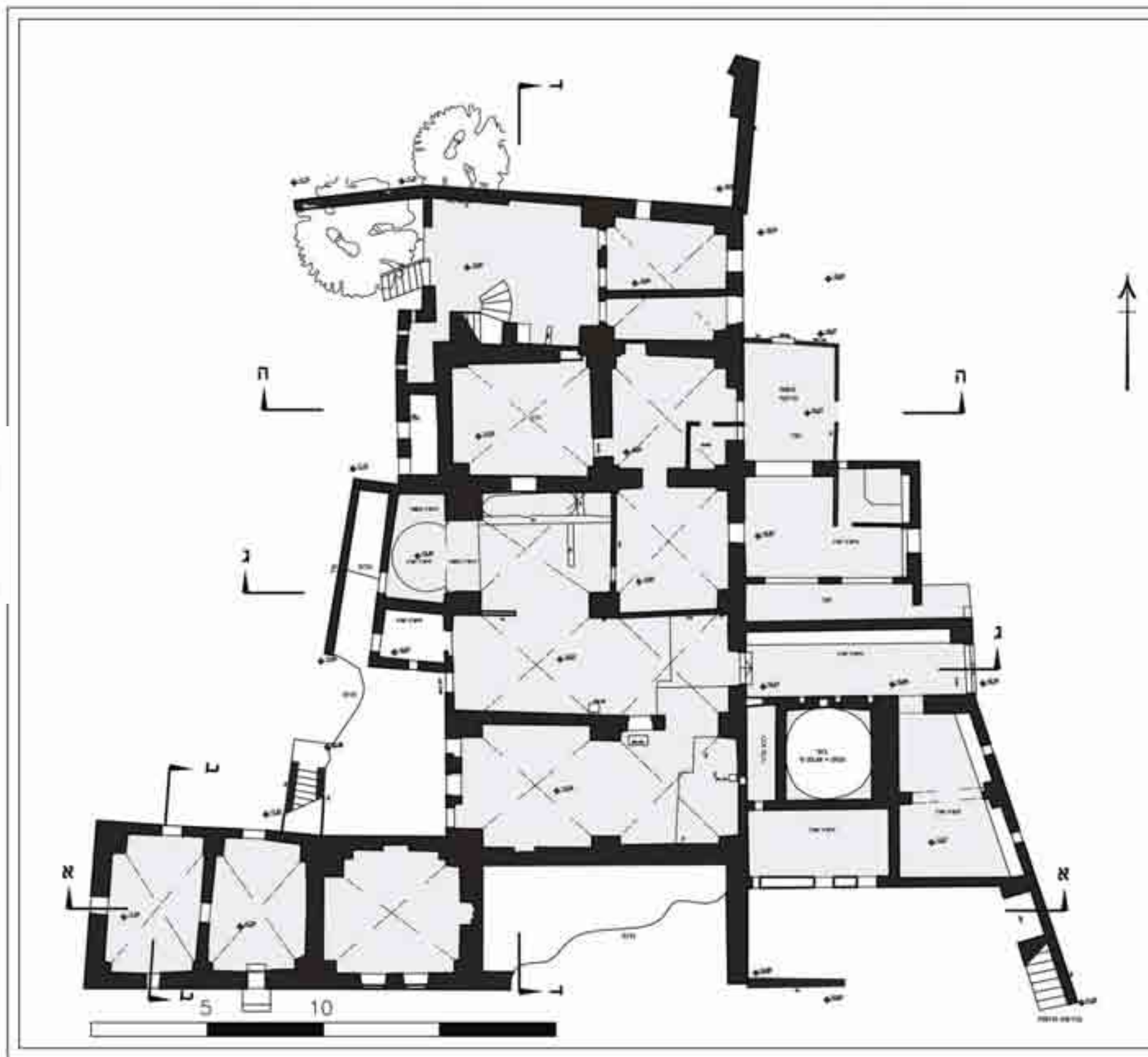

שלב ראשון – באר, בריכה וחדרים משקיים

תוכנית קומת קרקע

בית אנטון איוב

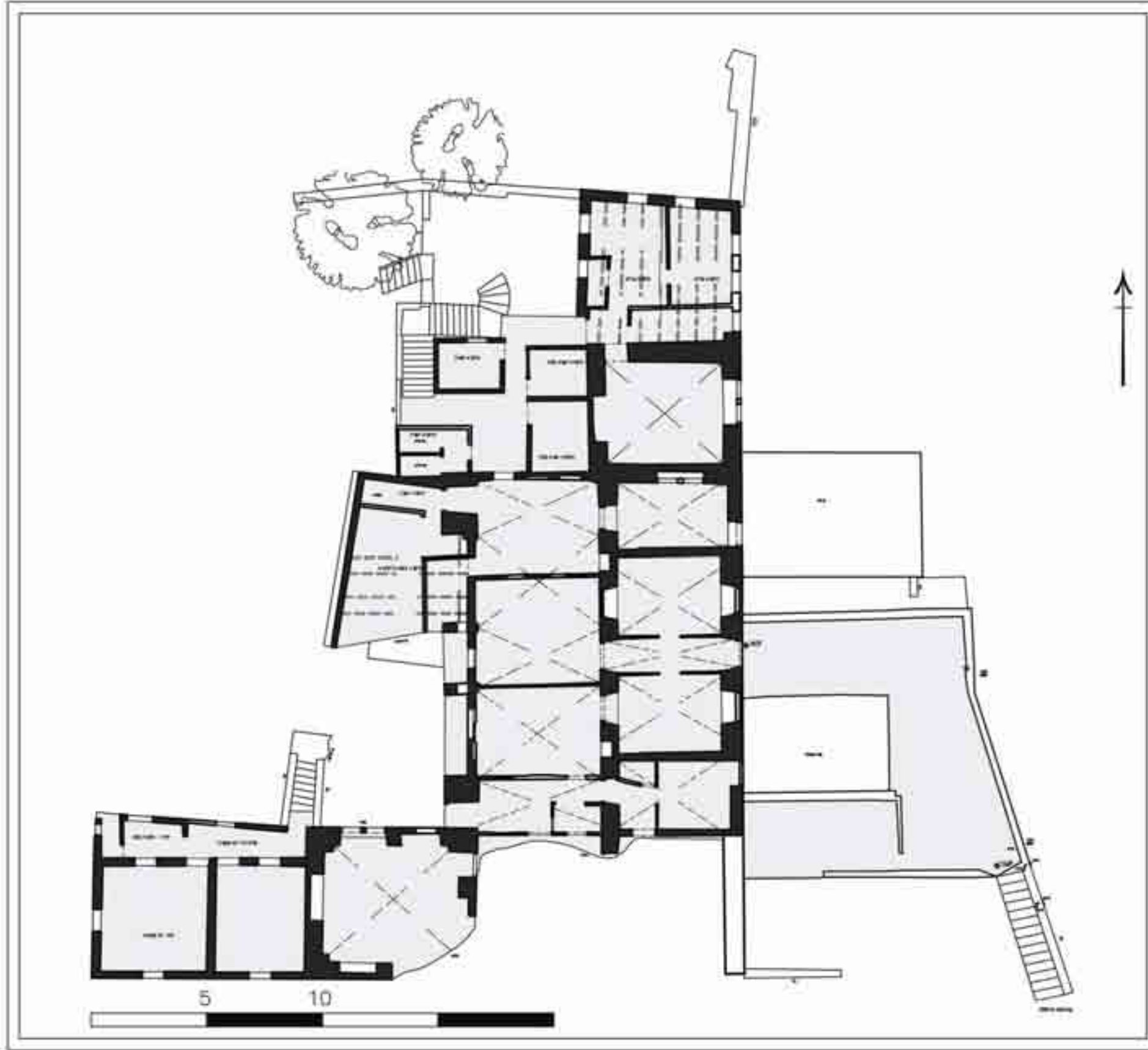
מגישים : ליהי דוידוביץ
תמיר לביא

מנחים : אדרי אמנון בר אור
אדרי סרגייז' לרמן

סטודיו שימור תשס"ז

ביה"ס לאדריכלות ע"ש דוד עזריאלי
אוניברסיטת ת"א

תוכנית קומה ראשונה

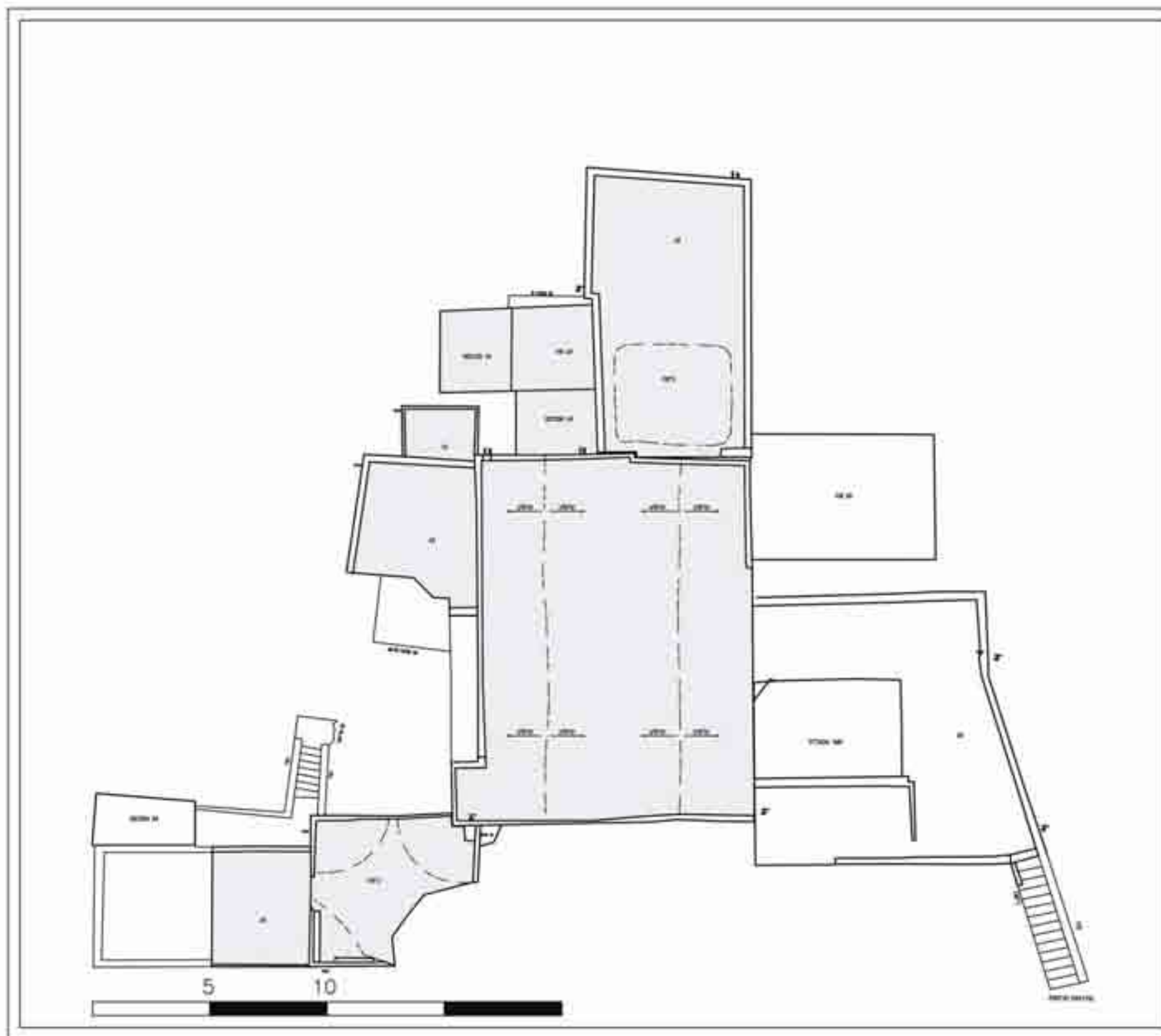
בית אנטון איוב

מגישים : ליהי דוידוביץ
תמיר לביא

מנחים : אדרי אמנון בר אור
אדרי סרגייז' לרמן

סטודיו שימור תשס"ז

ביה"ס לאדריכלות ע"ש דוד עזריאלי
אוניברסיטת ת"א

תוכנית גגות

בית אנטון איוב

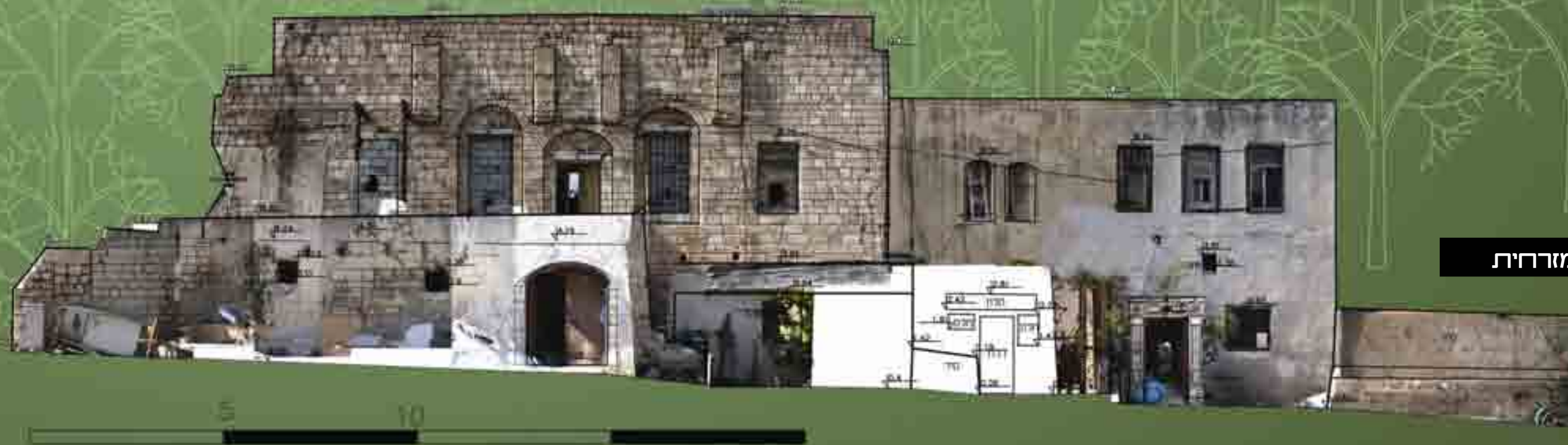
מגישים : ליהי דוידוביץ
תמיד לביא

מנחים : אדרי אמנון בר אור
אדרי סרגייז' לרמן

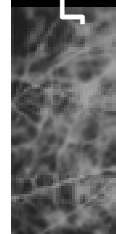
סטודיו שימור תשס"ז

ביה"ס לאדריכלות ע"ש דוד עזריאלי
אוניברסיטת ת"א

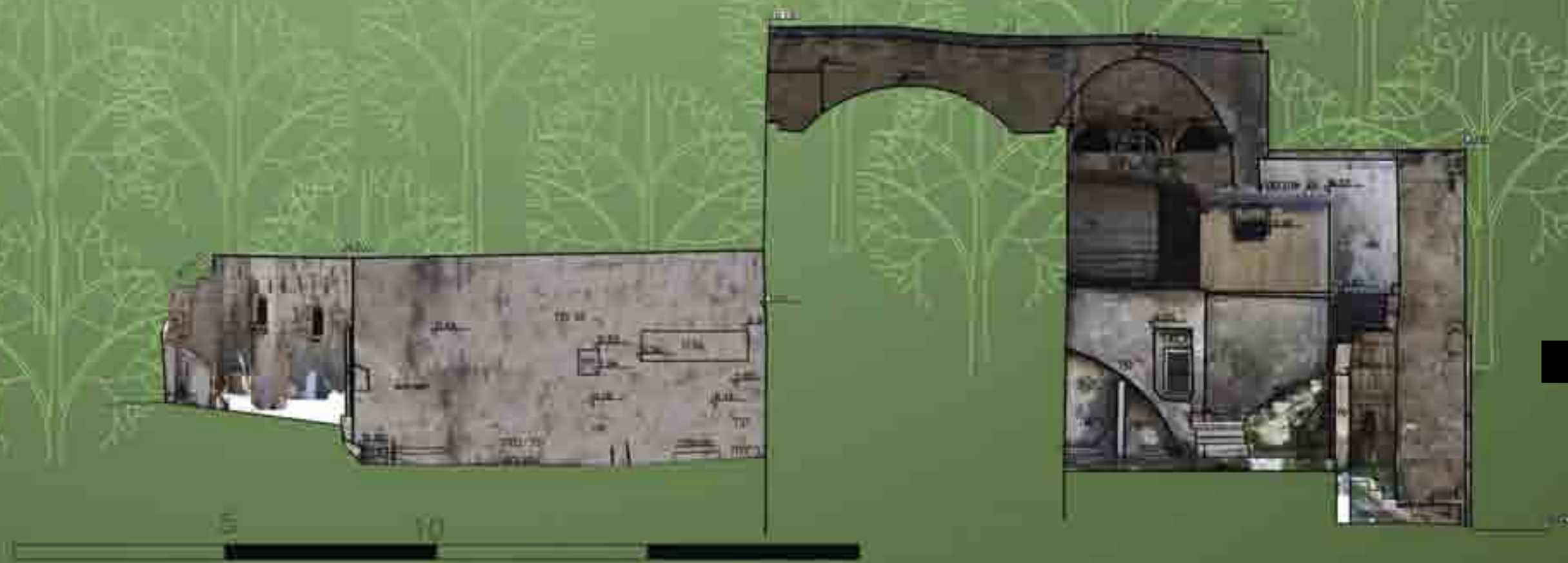

חזית מזרחית

חזית צפונית 1

חזית עכונית 2

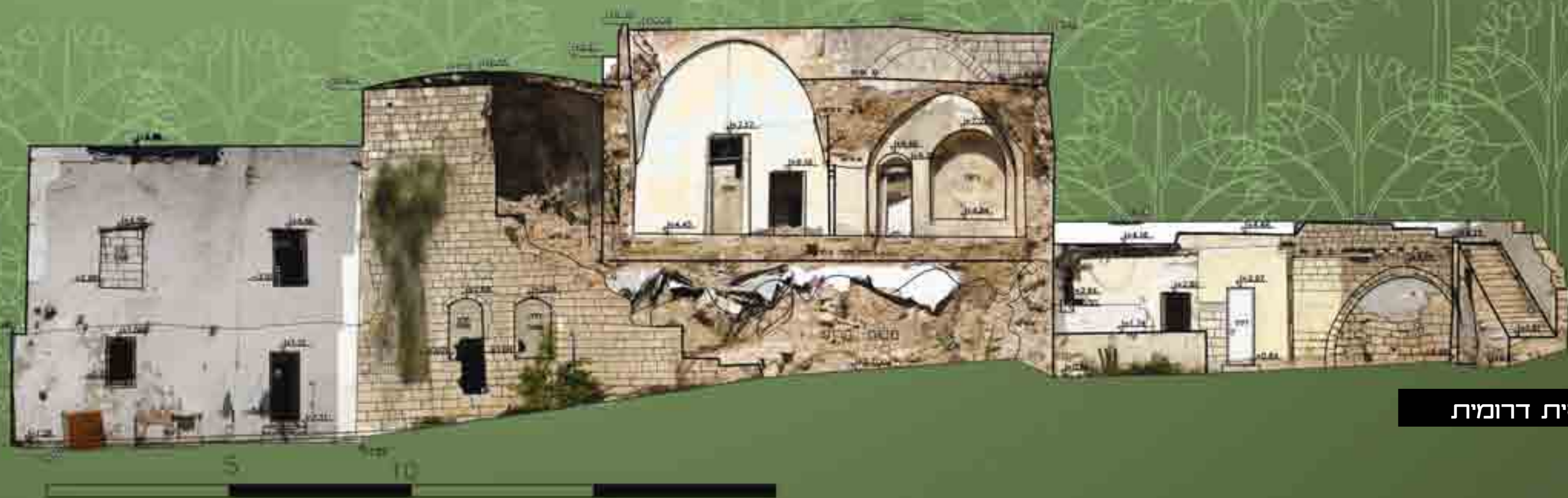
חזית צפונית 3

5 10

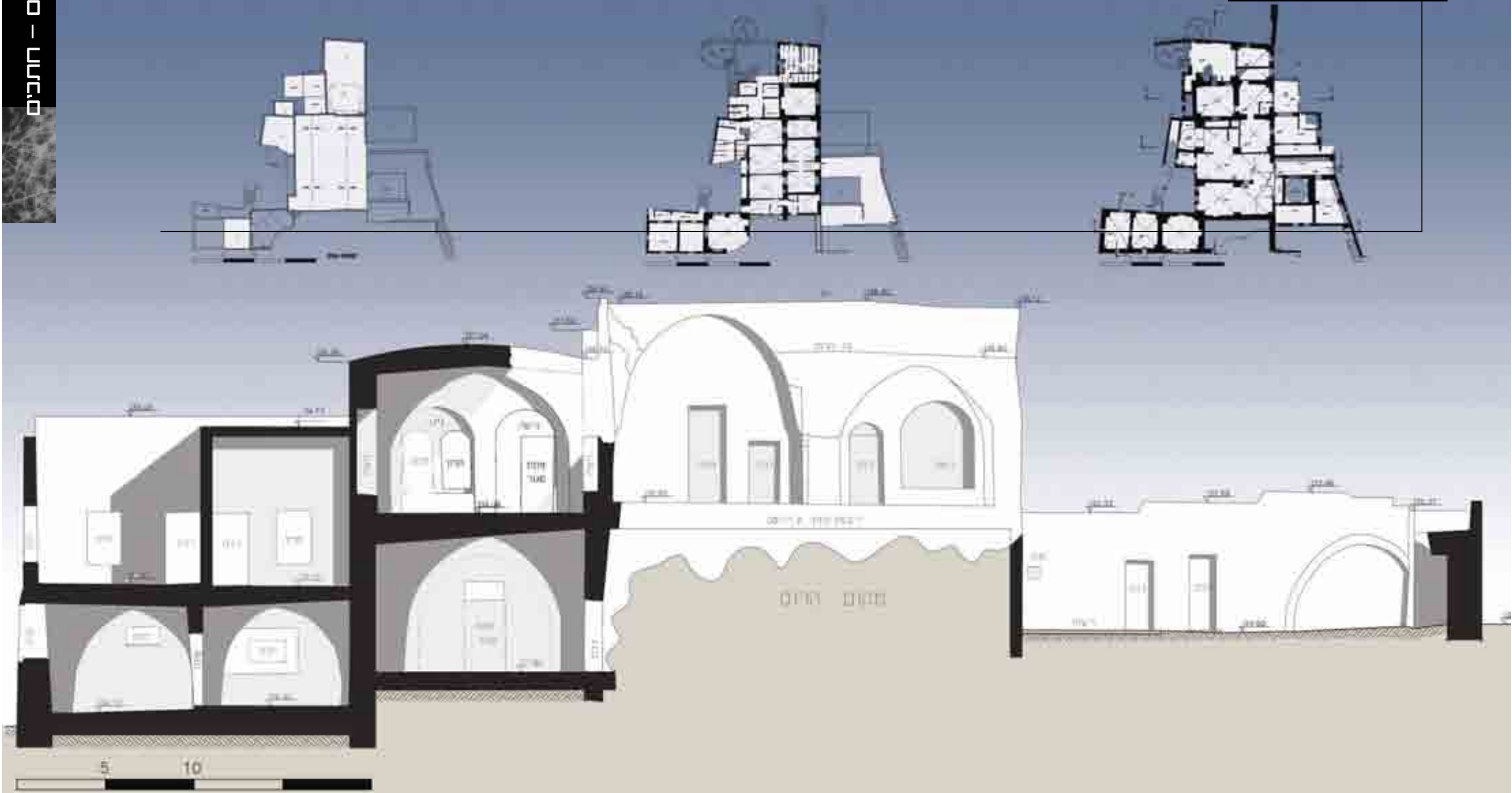
חזית מערבית

חזית דרומית

חתך א-א

*הגבהים בחתכים מתיחסים לגובה פני הים

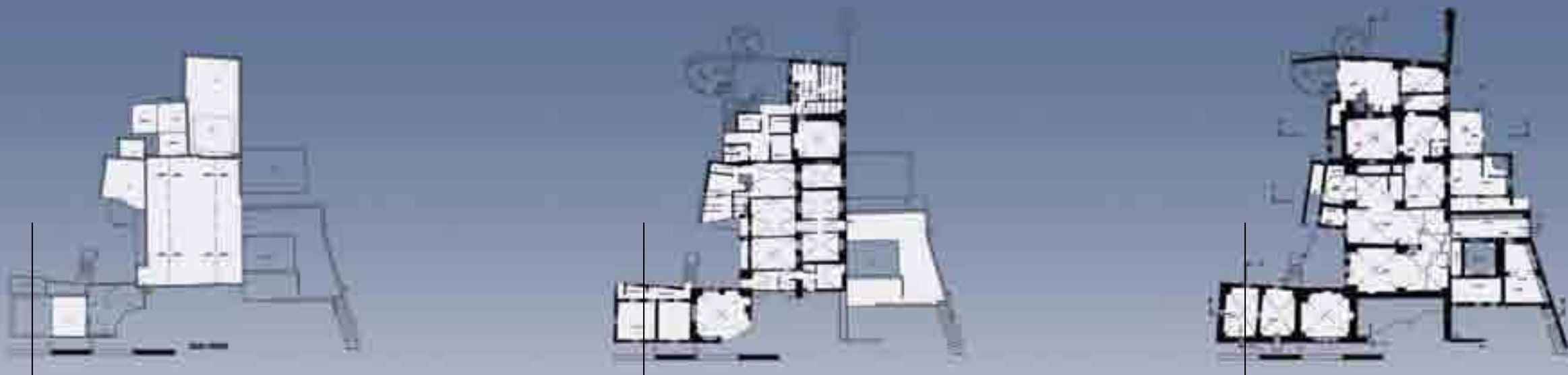
בית אנטון איוב

מגישים : ליהי דוידוביץ
תמיר לביא

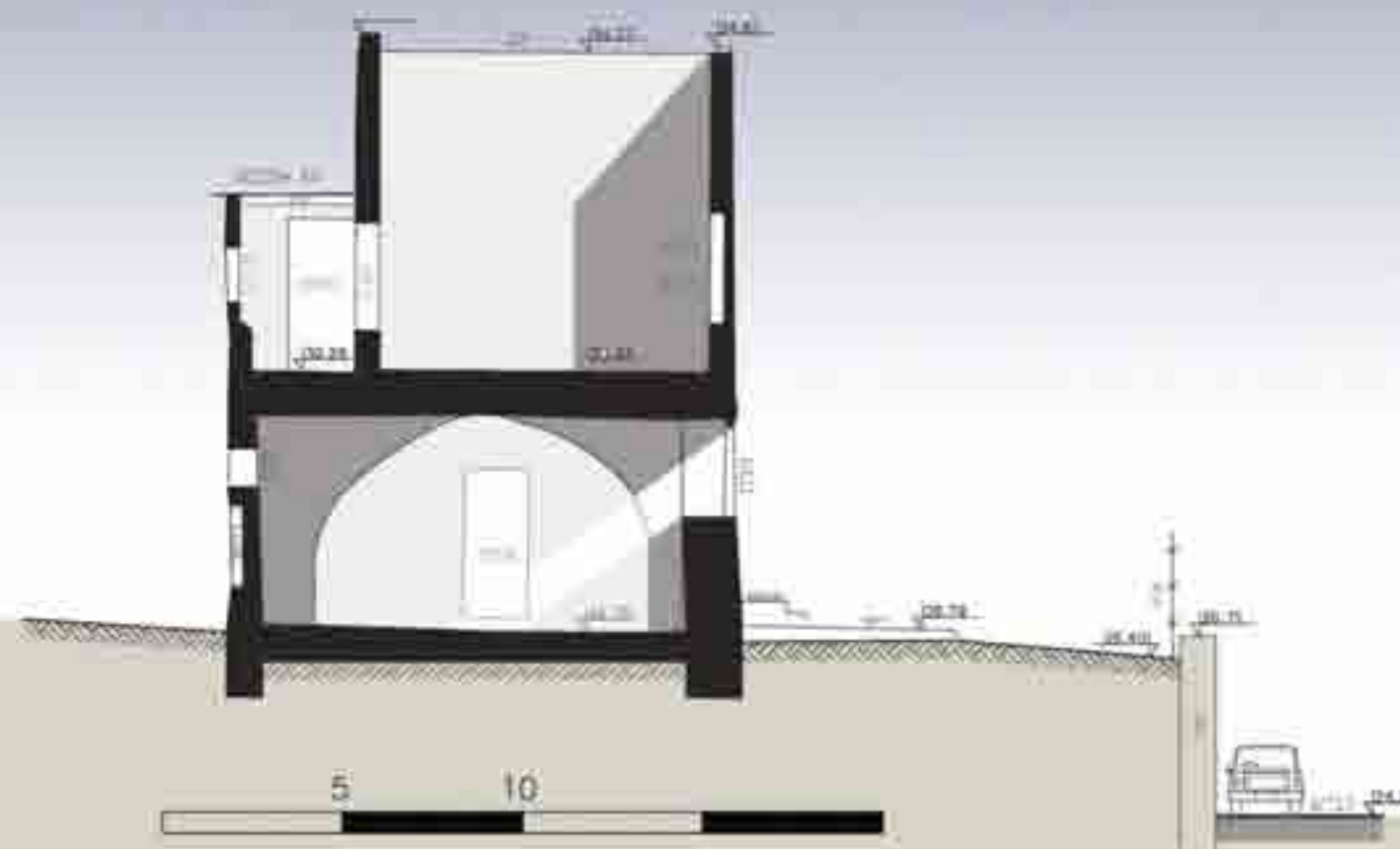
מנחים : אדרי אמנון בר אור
אדרי סרגיי לרמן

סטודיו שימור תשס"ז

ביה"ס לאדריכלות ע"ש דוד עזריאלי
אוניברסיטת ת"א

חתך ב-ב

*הגבהים בחתכים מתיחסים לגובה פני הים

בית אנטון איוב

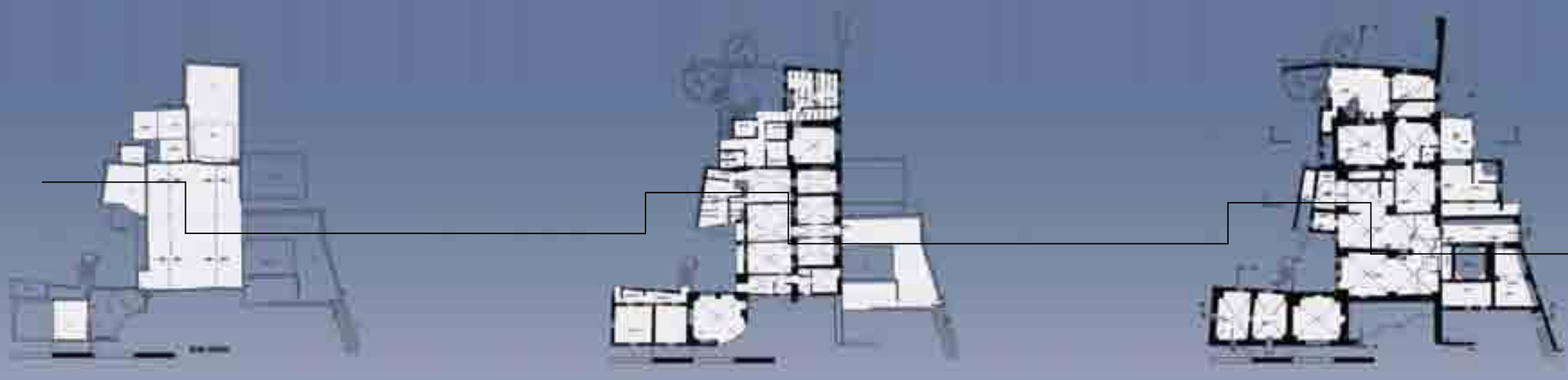
מגישים : ליהי דוידוביץ
תמיר לביא

מנחים : אדרי אמנון בר אור
אדרי סרגיי לרמן

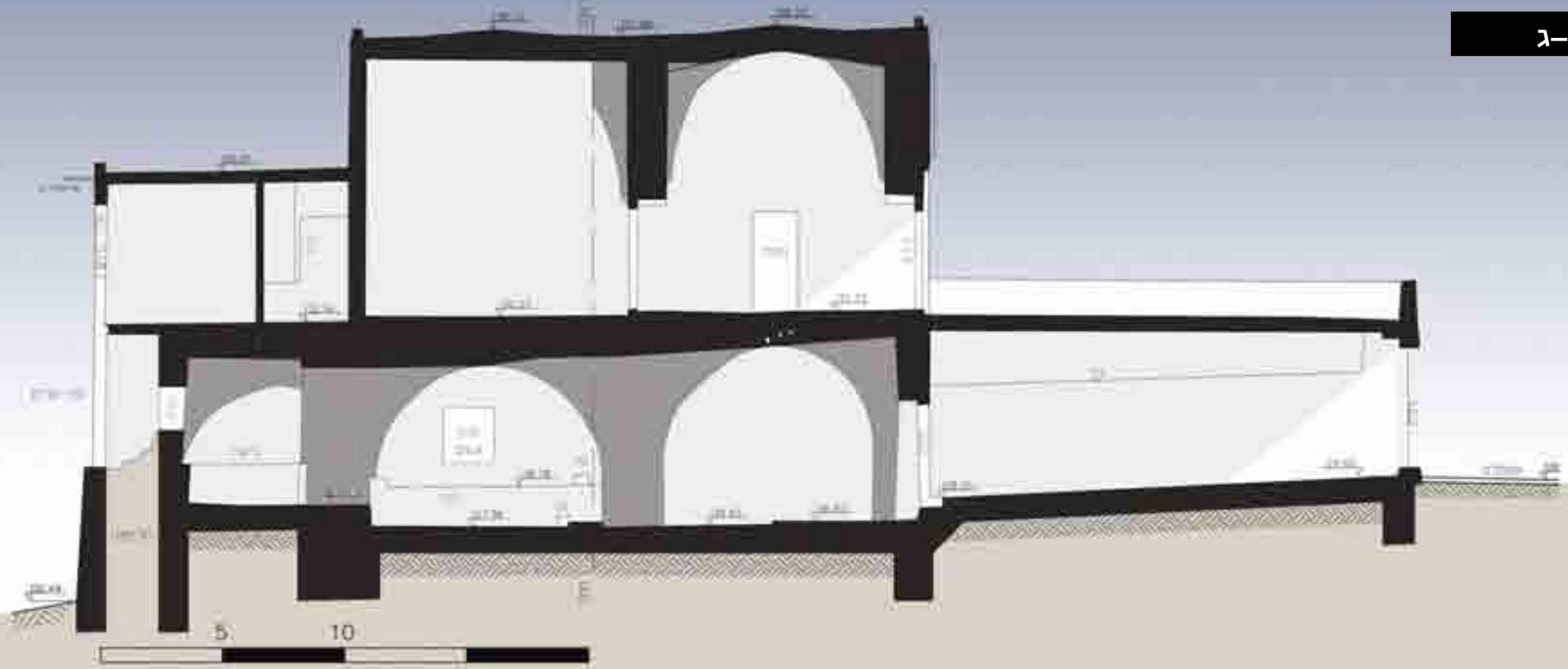
סטודיו שימור תשס"ז

ביה"ס לאדריכלות ע"ש דוד עזריאלי
אוניברסיטת ת"א

חתך ג-ג

*הגבהים בחתכים מתיחסים לגובה פני הים

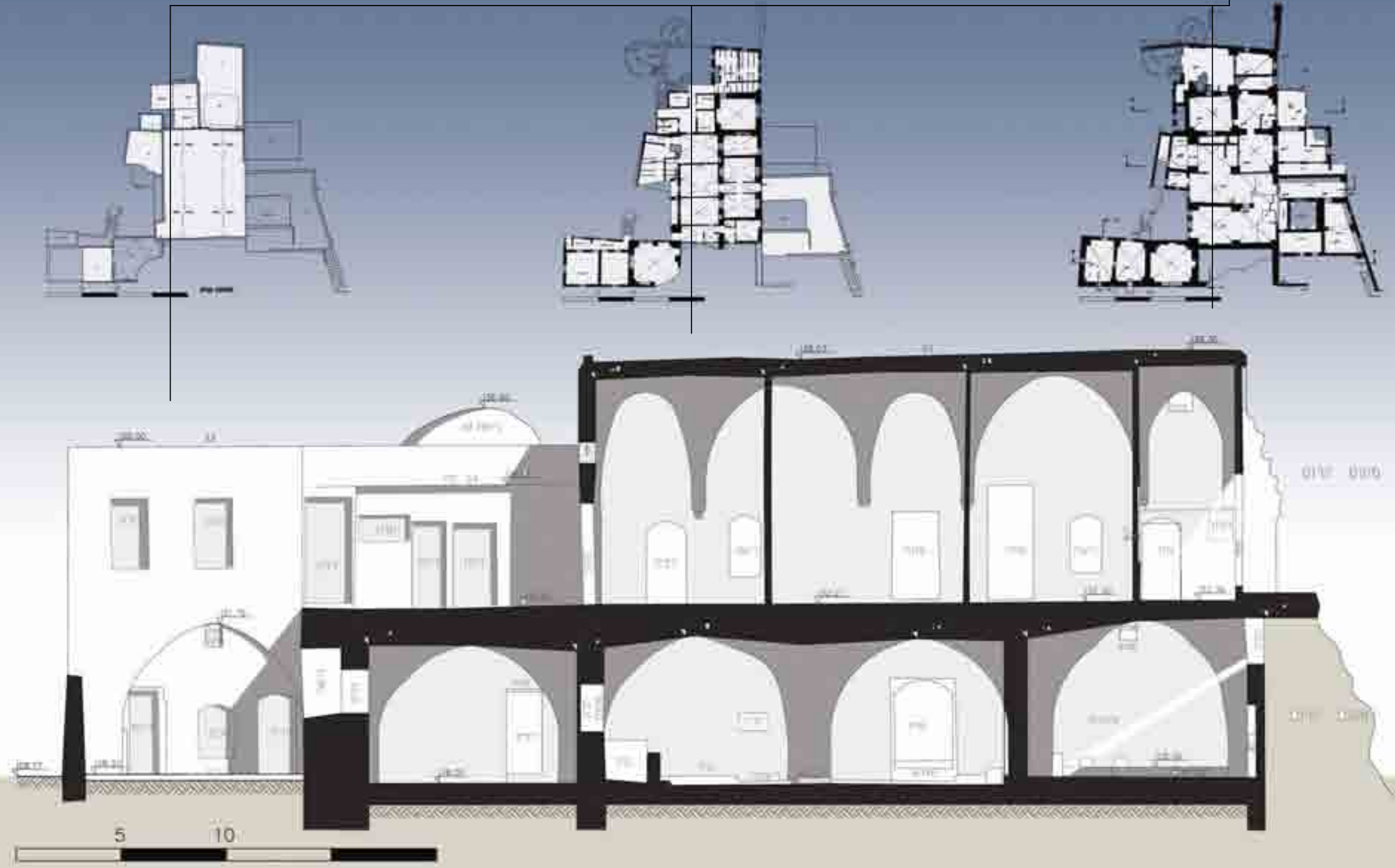
בית אנטון איוב

מגישים : ליהי דוידוביץ
תמיר לביא

מנחים : אדרי אמנון בר אור
אדרי סרגיי לרמן

סטודיו שימור תשס"ז

ביה"ם לאדריכלות ע"ש דוד עזריאלי
אוניברסיטת ת"א

*הגבהים בחתכים מתיחסים לגובה פני הים

בית אנטון איוב

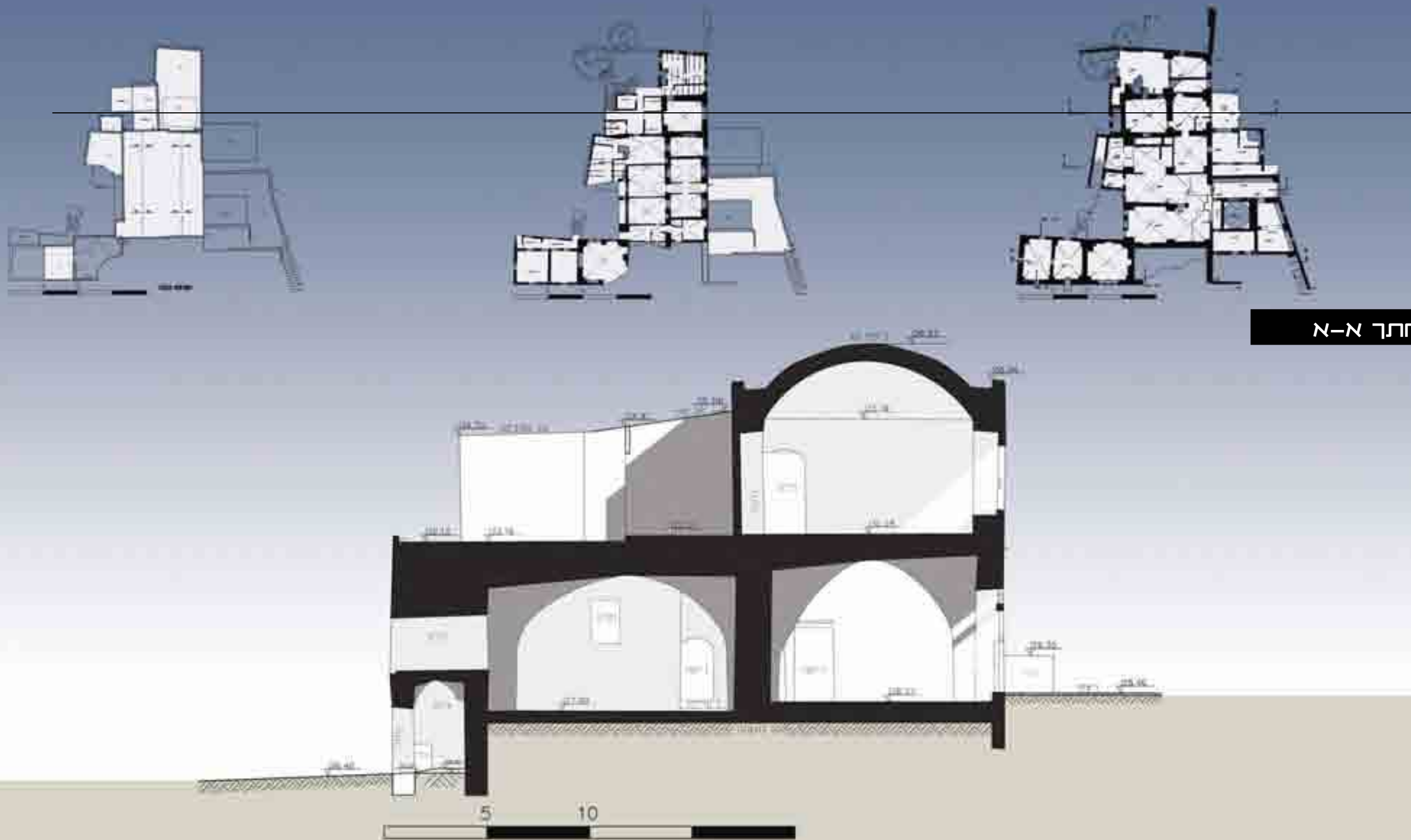
מגישים : ליהי דוידוביץ
תמיר לביא

מנחים : אדרי אמנון בר אור
אדרי סרגיי לרמן

סטודיו שימור תשס"ז

ביה"ם לאדריכלות ע"ש דוד עזריאלי
אוניברסיטת ת"א

חתך א-א

*הגבהים בחתכים מתיחסים לגובה פני הים

בית אנטון איוב

מגישים : ליהי דוידוביץ
תמיר לביא

מנחים : אדרי אמנון בר אור
אדרי סרגיי לרמן

סטודיו שימור תשס"ז

ביה"ם לאדריכלות ע"ש דוד עזריאלי
אוניברסיטת ת"א

מכגעים משטחיים

אזור הרום

צמחיה

רטיבות

מכגעים נקודתיים

סדקים ושברים

אטימת כתחים

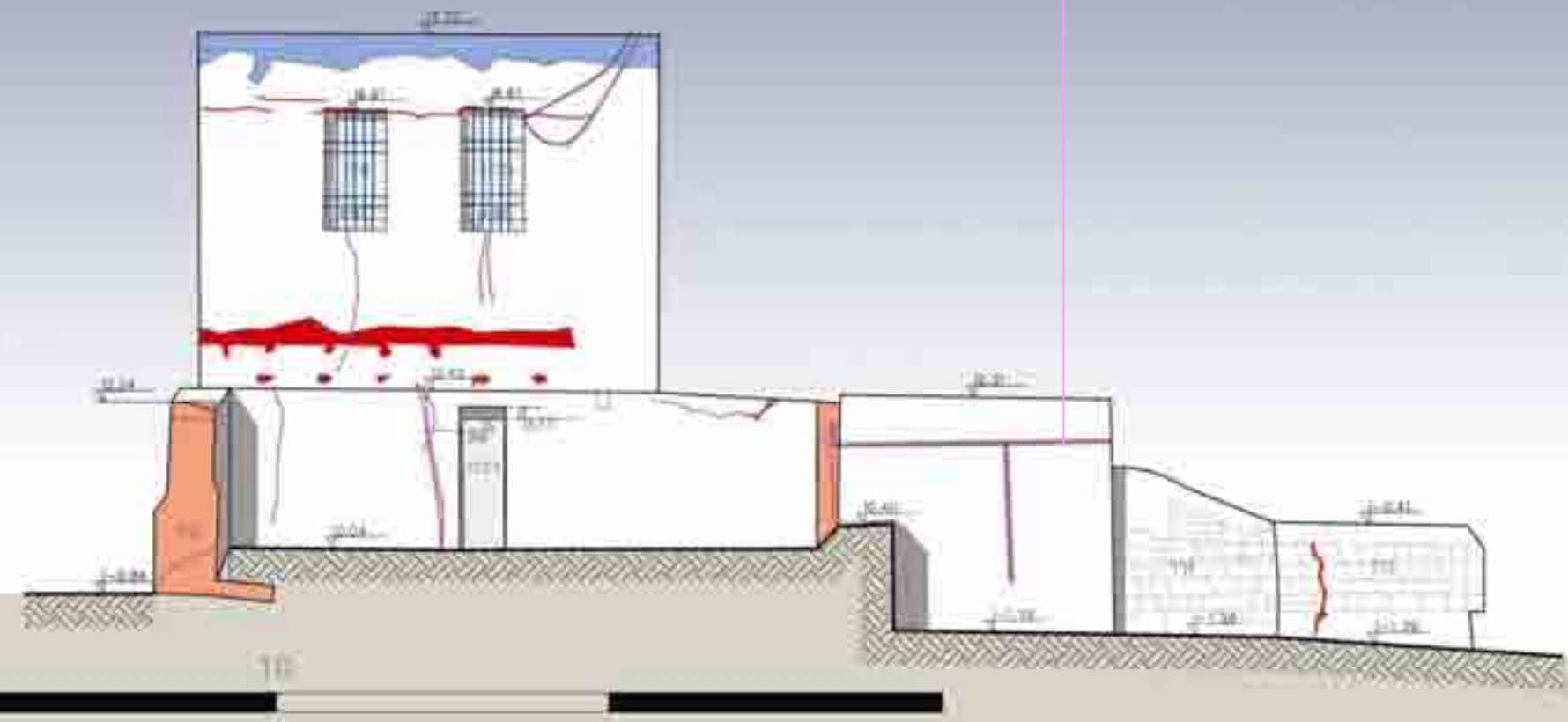
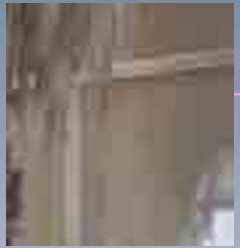
חיפויים לא מקוריים

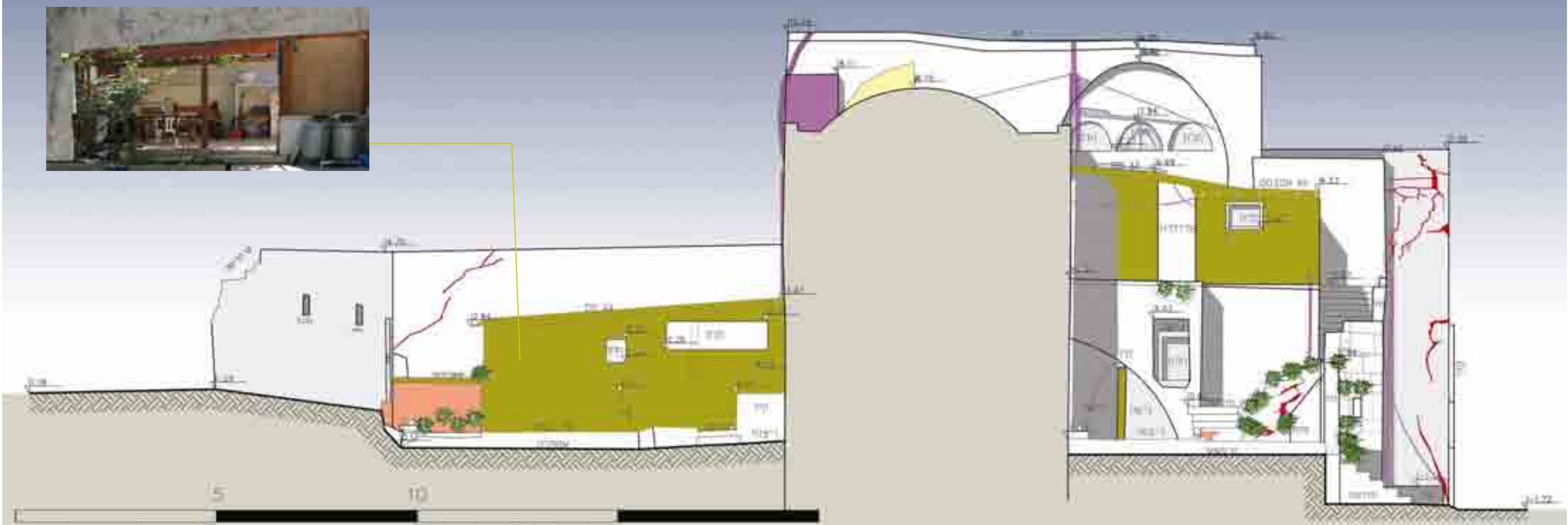
תוספות בניה

אלמנטים חודרים

צינורות, כבלים

סורגים ודלתות

מכגעים משטחיים

אזור הרום

צמחיה

רטיבות

מכגעים נקודתיים

סדקים ושברים

אטימת כתמים

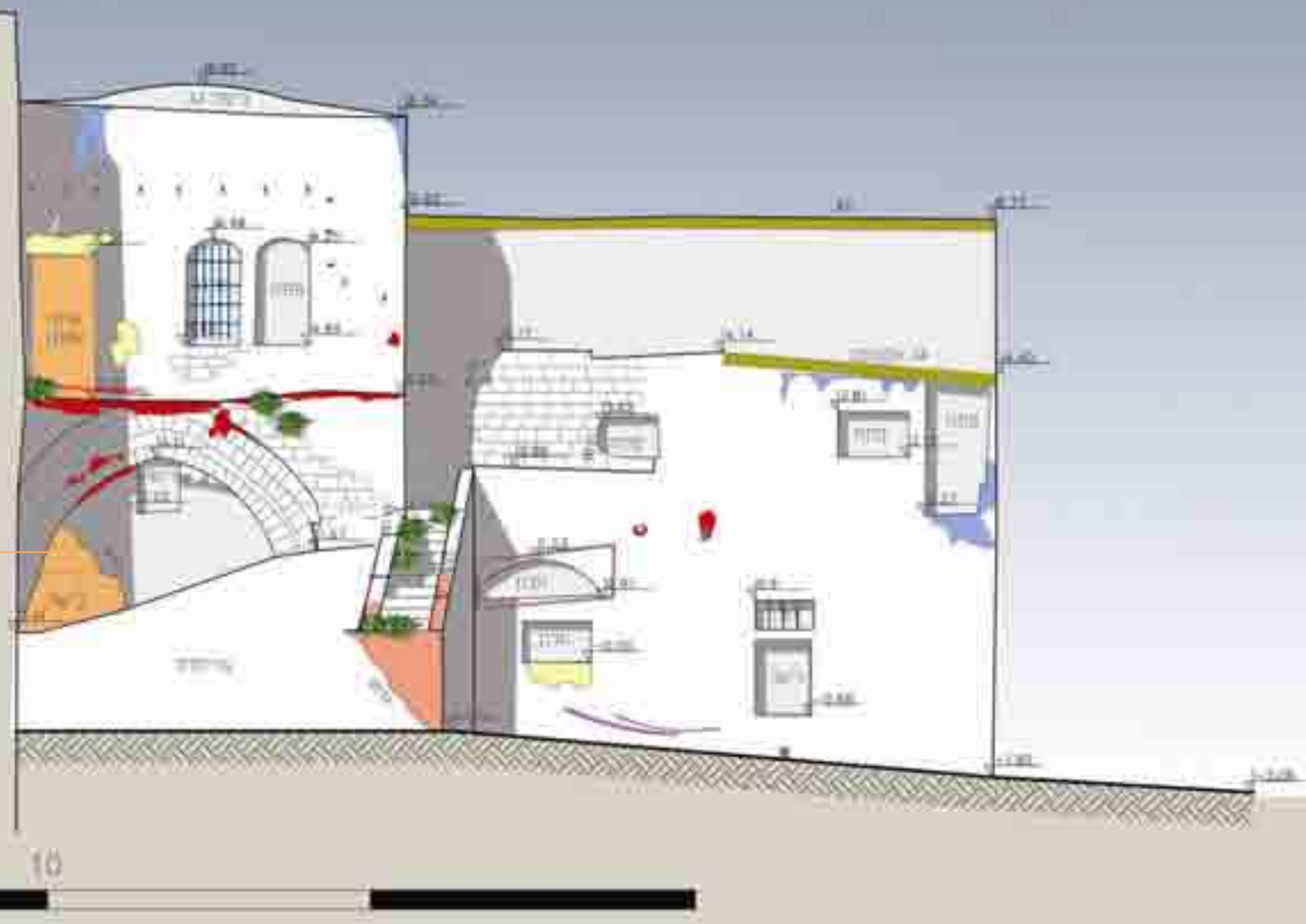
חיפויים לא מקוריים

תוספות בניה

אלמנטים חודרים

צינורות, כבלים

סורגים ודלתות

מכגעים משטחיים

אזור הרום

צמחיה

רטיבות

מכגעים נקודתיים

סדקים ושברים

אטימת כתמים

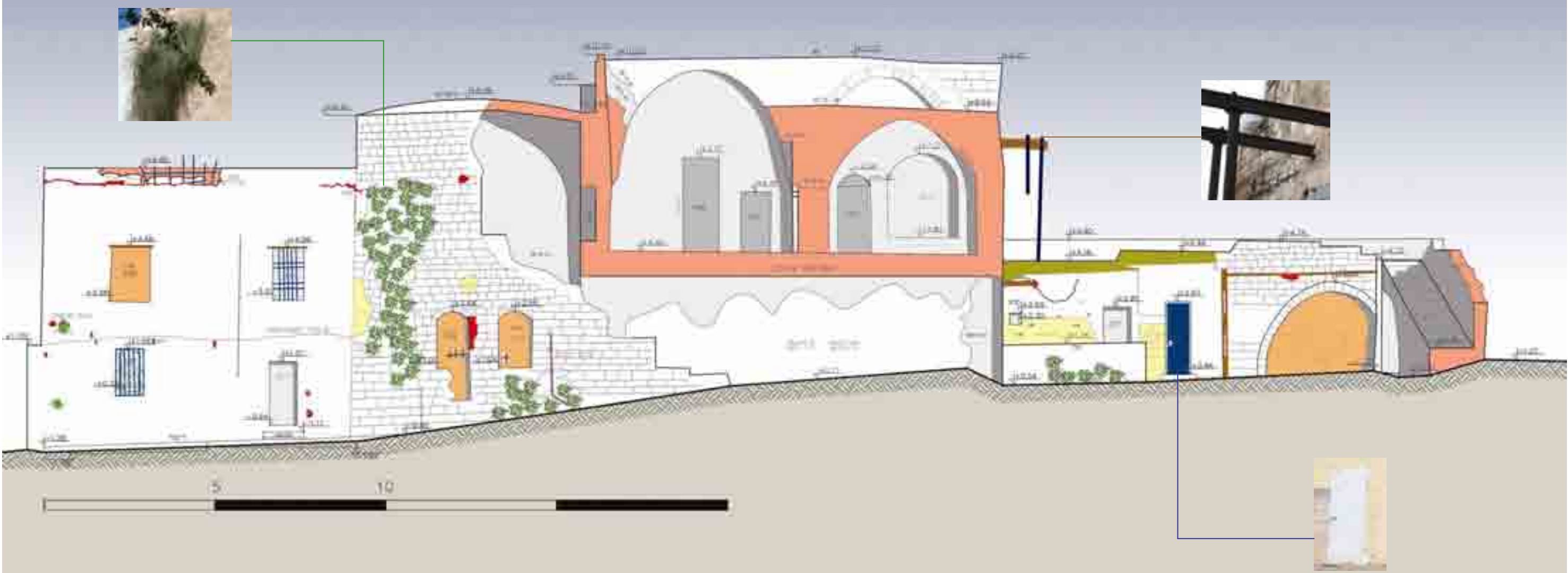
חיפויים לא מקוריים

תוספות בניה

אלמנטים חודרים

צינורות, כבלים

סורגים ודלתות

מכגעים משטחיים

אזור הרוס

צמחיה

רטיבות

מכגעים נקודתיים

סדקים ושברים

אטימת כתמים

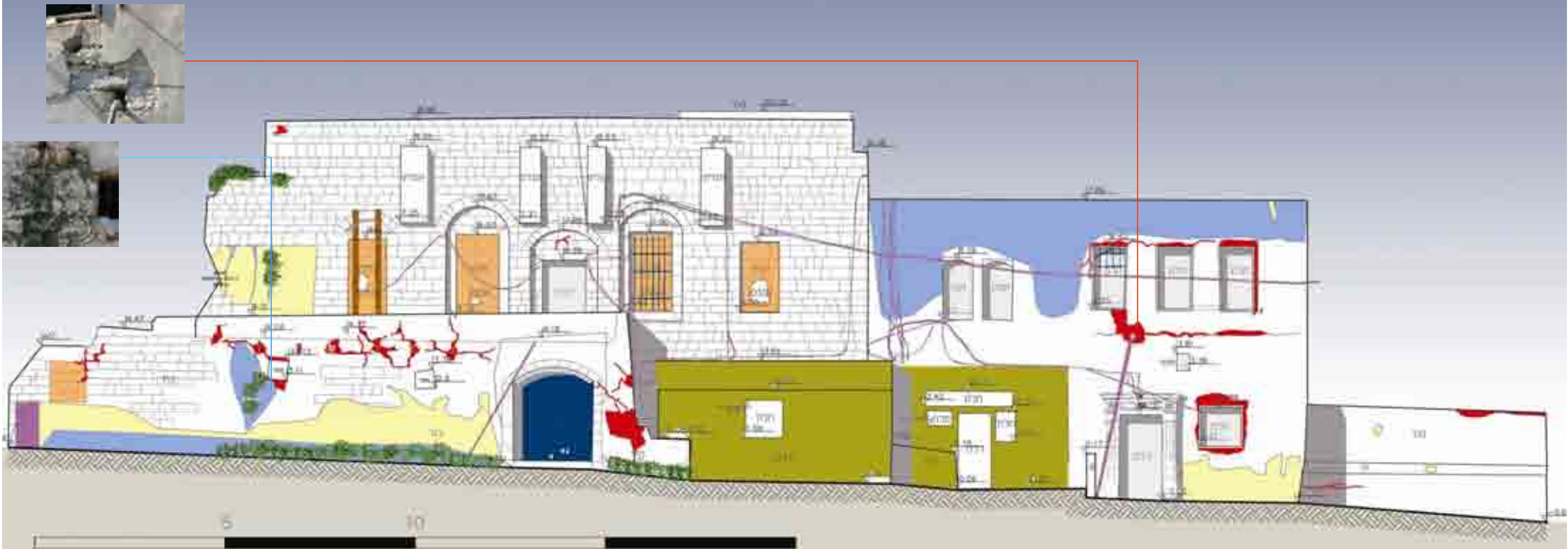
חיפויים לא מקוריים

תוספות בניה

אלמנטים חודרים

צינורות, כבלים

סורגים ודלתות

ספרות

- אביצור, ש. (1977). תמורות בחקלאות א"י 1875-1975. הוצאת מלוא בע"מ בשיתוף המכון לידיעת הארץ והעם ע"ש חיים אבשלום. י ה,ב,ד. יפו-נלת הים.
- לסקוב, ש. הביל"ויים. אוניברסיטת תל אביב, 1979.
- קדר, ב.ז. מבט ועוד מבט על ארץ ישראל. יד יצחק בן צבי ומשרד הביטחון, 1991.
- קרקה, ר. יפו 1799-1917 – יד יצחק בן צבי, ירושלים 1984.
- קרקה, ר. (1995). קרקה והתיישבות בא"י 1830-1990 מבחר מאמרים של פרופ' רות קרק. המחלקה לגאוגרפיה האוניברסיטה העברית ירושלים.
- רוטברד, ש. עיר לבנה עיר שחורה. בבל. תל אביב. 2005.
- ששון, א. הבית והכרדס. החוג ללימודי א"י ומישור החוף, המכללה האקדמית אשקלון. 2006.
- קרדום-דו ירחון לידיעת הארץ. חוברת 34, ספטמבר 1984. "נופי א"י במאה הי"ט והחקלאות הערבית המסורתית". הוצאת אריאל י-ם.

ארכיונים

- הארכיון הציוני
- ארכיון המפות, המחלקה לגאוגרפיה אוניברסיטת תל אביב
- מוזיאון גדרה – המוזיאון לתולדות גדרה והביל"ויים

תורות

ע.ד.י מדידות והנדסה (תשי"נ) בע"מ.

אדרי ליבנה רונן-שוארץ